

DILJEM DOMOVINE

Bosnom ponosnom u Liku vrletnu

Micika Tanodi, Varaždin

Objedujemo — »prižgano« ovče mlijeko. Polijegasmo po travi na gunjeve i već neke grli slatki san.

G. nadinžinjer sjedi kraj svoje uprtnjače, vadi razne limene kutije sa svakovrsnim jestivim sadržajem. Jedna je natrpana čokoladom i ovomaltinom, druga šećerom, crnom kavom itd. Reda ih oko sebe i sa zadovoljnim smiješkom nježno vadi te »malenkosti«. Škiljimo ispod gunjeva na nj, on zapali cigaretu — puf! — plane mu čitava kutija, a uz prigušen hihot nestajemo pod gunjevima.

U ovakim i sličnim doživljajima došlo je 4 h, kad smo potpuno odmoreni mogli na daljni put prema D o c u i S t r u g i. Oružnici, koji su nas dovre doveli, vraćaju se, a mi nastavljamo put s novim vodičem. Odmah iza Stanova stižemo na pravo krško polje, pokrito čitavim pločama kamenja, koje izgleda kao snijeg ili led, iz kojega gdjegdje proviruje zelenkasto žuta trava. Jedan pastir pase oko 150 glava ovaca i svira u diple. Vanredno je lijepo bilo čuti tu pastirsku velebitsku svirku. Oko nas dižu se bregovi V i š e r u j n o, B a d a n j i u pozadini V a g a n s k i v r h. Uspinjemo se čavrjljući, zaobilazimo grmlje i ulazimo u šumu. Prolazimo kraj 2 šumska jezera puna kalne vode, kojom se napaja blago. Brzo i lako napredujemo, dolazimo na bujnu košanicu Grubišnu, odakle se lijepo vidi na sjeveru Badanj, Stirovac i Kuk iznad Doca. Sirokom stazom evo nas na sedlu iznad Struge. Pod nama se pružilo polje puno ponikava okruženom šumom. U pozadini gordo uzdiže ponosnu glavu najviši vrh čitavog Velebita — V a g a n s k i v r h (1798 m). Do Vaganskog vrha ima odavle još 3 sata hoda, no mi ćemo ga radije obići. — Po polju su posuta sviloruna krda, a nježni i tanki glasovi zvončića prekidaju večernju tišinu. Za čas smo kod oružničkog stana, iza kojeg se u maloj udaljenosti dižu pastirski stanovi.

Dva oružnika idu nam ususret i prijazno nas primaju. Stariji, narrednik, je rijetko uslužan i simpatičan čovjek. Odmah su nam odstupili svoju kolibicu, koju su sami sagradili od kamenja. Mladi je već ovdje pet mjeseci, a stariji 2 tjedna. Petero nas je dobilo ležaje u kolibi, a ostali će noćiti pod vedrim nebom.

Drugovi i oružnici nose drva i palimo veliku vatru, koja će nam trebati i preko noći. Na ognjištu u kamenjari kuhamo rižu, koju dijelim s ljubaznim domaćinom. Već u noći idu Zlatko i Nino s mladim oružnikom do snježnice po snijeg za piće. Za pola sata nose na ramenu veliku gromadu snijega, koju bacaju u »kopanju« pod krovom. Zamislite ovo čuvstvo usred ljeta imati u rukama čist i bijeli snijeg! Stavljamo ga u lončice, talimo na vatri i upravo požudno pijemo ledenu snježnicu. Ni sve vodine opomene, da ćemo prehladiti želuce, nijesu koristile. Zlatko nam priča kako su se spuštali u snježnicu. Put su osvijetlili baterijom. Najednom ih je val studeni gotovo uledenio. Sklizali su se, padali, dok nijesu stigli na dno. Oružnik je isijekao iz zaledena snijega kocku, odbio gornji blatni dio, nabō na kolac i ponio. Tako se ti ljudi opskrbljuju vodom.

Noć je obasjana mjesecinom.

»Div Velebit spava ispod rosnih zvjezda«. (Nazor). Sjedimo vani kraj vatre, koja prijatno plamska i grijemo se. Oružnici nam pričaju o svom životu na Velebitu. Presretni su, da mogu biti u društvu kulturnih ljudi.

Ovce bleje, vraćaju se u torove. Na suprotnom vrhu više jedna djevojčica, koja tom vikom tjera vuka. Jučer je popodne navalio vuk na stado i odnio ovnu, dok je djevojčica očajno zvala u pomoć i mahala pregaćom.

U 11 h lijegamo na ugodne ležaje u kućici, a ostali napolju oko vatre. Svaki sat drugi drži stražu, a pomaže mu oštar pas. Brzo smo zaspali, jer nam je bilo toplo kraj vatre, koju su čitavu noć i unutra podržavali oružnici.

Opet je svanulo divno jutro. Oni koji su noćili napolju, već su na nogama od 5 h. Na široko nam referiraju kako su proveli idiličnu velebitsku noć. Redovito su se mijenjali na straži; mjesec je sjao, vatra pucketala, ali njih nije mamila noćna romantika. Glasno hrkanje drugova uspavljivalo je stražare, ali ih san nije smio prevariti. Stražu su držali radi vatre, jer su planinske noći vrlo hladne. A možda su se bojali, da ne bi vuk došao »ponjušiti« nepoznate goste. Sa strane, koju su imali okrenuti k vatri, bilo im je vruće, a s protivne vrlo hladno, tako da su sve nabacali na prsa, a gotovo gola leđa okrenuli vatri.

Već se puši 15 l. mlijeka za zajutrak.

U 7.30 h krećemo iz Struge kroz prostranu dolinu preko sedla Buljme u Veliku Paklenicu. Dolina je puna bijelih ovaca. Neko naročito raspoloženje vlada među nama; razdragani smo ljetopotom Velebita i ljetnog jutra. Do sada je sve išlo u najboljem redu. Pjevajući same koračnice uspinjemo se na sedlo. Pred očima nam se

otvorila strma dolina, Brezimenača, između visokih golih bregova. Duboko dolje probija se potok Paklenica, koji eno tamo desno zavija u strm i strašan prodor Velike Paklenice. Sve izgleda divlje, ogromno i strašno. Počinje naglo spuštanje preko velikih kamenih blokova.

Ostavljamo put i brrr... skližemo se ravno preko šljunka — tres! lupimo o stablo i zaustavimo se, a cipele nam postaju »šćrbave« kao stara zubala, iz kojih su otpali — zubi. Letimo jedan preko drugoga, već nam se vrti u glavi, a toj kamenitoj strahoti nema kraja.

»Pazi malo! Koga vraga rušiš kamenje, kaniš me valda zatući! Uh, kak je vruće! Kad bumo već jemput došli u to vražje ždrelo!« Takovi i slični usklici čuju se sa svih strana, a nikome nije ni na kraj pameti da stupa po taktu »toreador...« Cijela ta okolica izgleda mi slično krugovima Dantecovog »Pakla«, a na dnu se žari usijano kamenje umjesto leda.

»Fala ti, Bože, da smo već jemput v šumi!« Nastavljamo put hladovinom i ravnijim terenom. Već smo na dnu, još samo da zavinemamo oko kuka i evo nas u Paklenici. Skačemo preko ograda, dolazimo do vrela, koje se nalazi u živoj stijeni. Kolibica se prvog stana zgurila uz visoku pećinu kao da se hoće zakloniti pred vremenskim nepogodama. Znojni, užareni pijemo naglo vodu, svađamo se za čašu, te brzo nastavljamo dalje, da se ne nahladimo. Kod stana smo Parića iznad samog potoka Paklenice. Umorni sjedamo kraj zidanih kamenih kuća, koje izgledaju upravo kraljevski spram onih sićušnih pastirskih kolibica. Pred kućom se nalazi betonirani »podrum« u kojem vlada hlad kao i u urednim sobama.

Naručujemo za objed pečeno janje i odlazimo na potok, da se osvježimo i okrijepimo za daljni uspon na S v. Brdo. Silno smo potrebni kupelji. Prljavi smo svi redom od pete do glave. Na nama je čitava naslaga blata od prašine, lišća i znoja, pa to upravo više »operi me! operi me!«

Putićem ispod visokog stabla spuštamo se u uvalicu. Voda tiho romoni, zapljuškuje kamenje, poskakuje preko njega, a njezina pjesma pada nam kao melem na usijana i umorna tjelesa. Kličemo od veselja, iza pećine opažamo umjetno jezerce, u kojem se ljeska bistra zelena prozirna voda, a služi za tjeranje mlina. Ništa ne narušuje mir i tišinu koja ovdje vlada, osim našeg obijesnog hihotanja. Za tren oka svi smo u kupaćim odijelima i uz glasnu viku i smijeh skačemo u bistru 19° C hladnu vodu. Dršćemo od studeni, ali junački plivamo i igramo se, da se ugrijemo. Ne damo se iz vode, dok nas bajni miris

pečene janjetine nije trkom primamio. Bosi smo bježali preko kamenja i nije nas bolo.

Voda sjedi, sječe janje i dijeli, a mi našim starim redom prilazimo i nestrpljivo čekamo. Braća Tanodi i Topolčić se uvijek u sličnoj situaciji tuže na svoja prezimena. Krumpirova salata i kruh od ječma idealno pašu janjetini. Poslije ručka spavanje, a onda put pod noge na Sv. Brdo. Sve nam je prisjelo kod pomisli na uspon preko užarenog kamenja po toj žezi.

Najednom nas vođa pozove na dogovor. »Jeste li zato da idemo na Sv. Brdo ili ravno u Stari grad kroz Paklenicu?«

»Štaaaa? Kaako!« razrogaćili smo iznenađeno oči i ne snalazimo se od silnog čuđenja. Sv. Brdo, Starigrad, Paklenica, more, — kako, zašto, — nastaje pravi kaos u glavi. Osviješteni smo! »Divno krasno! u Starigrad na more, na moreee...!« Hura!! razlama se zanosan usklik, skačemo od veselja i jurimo natrag u vodu.

Nemojte nam zamjeriti na ovom »planinarskom« oduševljenju, što ne nastavljamo put. Današnji nas je dan silno umorio, pa možda ne bi izdržali još naporniji put, jer sada dolazi sam kamen, a šume nestaje.

Taj je plan predložio g. nadinžinjer. Noge su mu nažuljane, potplati na opancima poderani, pa je najbolje poći kraćim putem na more. Pomisao, da ćemo još danas biti na moru, elektrizirala nas. Plivati po valovima, praćikati se po morskoj pjeni. — Milota!

Po starom običaju, još za zadnji put odlazimo u 4 h u Starigrad. »Je l' daleka staza do mora duboka?« Uzdižemo se putem uz potok Paklenicu, koji sada šumi duboko ispod nas, da se opet za čas spustimo na nj, gdje ga nestaje — ponire pred ulazom u prodor, u koji upravo ulazimo. Počinje prava muka, obligatno sklizanje i padanje, a termosi redom pucaju. Još su samo tri od dvanaest na životu. Put je grozan, jer ga je zatrpana bujica. Oko nas dižu se sure strme litice, visoke na mjestima do 400 m, s kojih su se survale ogromne pećine i prislohnile se uza stijene ili su zakrčile u guduri put. Kamenje je razbacano po tlu, te nam se pričinja poput razbojišta, na kojem su se borili divovi. Isprva nas ova strašna i divlja ljepota zapanjuje, zadržuje, ali nas kasnije plaši i čini nam se da ne ćemo nikada izići iz ovog »paklenog« ždrijela. Već čutimo morski zrak, kamenje nam pleše pred očima, ali kraja nema. Prošli smo ispod Manite peći i za čas nam se put proširio, otvorio, a duboki ah! vinuo nam se iz izmучenih grudi.

Za nama ostaje gorostasni div Velebit. Kao da nam je ovim zadnjim dijelom puta poslije ubavih mjestanca htio pokazati svu svoju

moć, razornu i strašnu veličinu. U našim dušama ostavlja duboku brazdu raznovrsnih utisaka i ugodnih uspomena, koje ćemo ponijeti u milo nam »Zagorje zelene«.

IV.

Ma moru smo i odmaramo se. Pješčana suprotna obala odrazuje se od modre pučine. Odsjedamo u šumariji, 7 sati je. Krećemo put mesta. Sunce se polako spušta zapadu. Nebo se kupa u rumenilu, a more se prelijeva u svim bojama, preko kojih titra srebrni sjaj valića. Nema sunca, za tren se promijenio čitav nebeski svod, postao je žarko crven, dok na kraju prelazi u svijetlu modrinu, koja se splinjuje s pučinom morskog. Još zadnje zrake trepere po vrhuncima Velebita — Sv. Brdu i Vaganskog vrhu, ali se i odanle povlače u eterne visine.

Sjedimo u polutami pred gostionicom okrenuti k moru. Mjesec je izašao. Zadovoljni smo, a večernji nas se mir i svježi morski zrak ugodno doimlje.

Svi smo romantično raspoloženi, ali ipak prozaično žvačemo pršut, ribe, sir i kruh i to zalijevamo crnim vinom, koje već tako dugo nijesmo okusili. U našem se društvu nalazi neobično simpatičan gosp. župnik i g. učitelj. Kod župnog smo dvora, kad li čujemo neko komešanje, a na moru sjaje luči lađa »svičarica« koje love ribu. Sada ćemo ih izbliza vidjeti. Posjedamo po ogradi i gledamo noćno ribarenje, što neki od nas još nikada nijesmo vidjeli. S kopna polazi »slijepa« lađa s mrežom, dok lada »svičarica« mami ribu prema obali, mrežom je opkoljuju, a sve to obavljaju u najvećoj tišini. Vesla tiho zaplijusuju i primiču se kraju. Najednom nastaje vika, dozivanje, a na obali su se uskomešali ribari i čitavo pučanstvo, koje je došlo da gleda taj noćni lov. Vuku užeta, ribi je sve tjesnije, baca se iz vode, a sjajna i glatka joj koža lijeska se ne mjesecini poput srebra.

Lov je obilan, a mi zadovoljni odlazimo na počinak u šumariju.

Ujutro dolazi do prave uzbune. Vera je od slabosti pala u nesvijest, mene hvataju grčevi u želucu, Ivki je također slabo, te iz šumarije nastaje prava bolnica. Za mene su konstatirali, da sam prenatrpala želudac i sada dolazi za kaznu post od 3 dana (vječnost). Pitću sam čaj i prežganu juhu.

Preko dana ležimo u gustoj sjeni borova na morskoj obali. Šumariju okružuje vrlo lijepi perivoj od agava, borova i palma. Zavidno gledamo drugove, koji skaču u vodu i plivaju, ali vidimo, da ni njima nije sve u redu. Pravo je imao vođa, kad nas je u Strugama opominjao, da ne pijemo toliko snježnice. Neposlušnost je kažnjena.

Tako smo proljenčarili čitav dan. Pod večer se i mi bolesnice kupamo, valovi nas ljujaju na svojim širokim ledima, a njihova pjena prska nam u lice. Osvježeni idemo na večeru.

Na večer mi je još jače pozlilo, te sam prenoćila kod g. učitelja. Njegova me gospođa obasula majčinom brižljivošću i odmah sam je zavoljela. U sobici na mekom krevetu kraj otvorenog prozora, kroz koji struji svježi morski zrak, brzo sam se smirila, a zdravi san će me okrijepiti.

Svanula je nedjelja, kršćanska dužnost zove nas k sv. misi, ali joj na žalost ne možemo udovoljiti, jer u 7 h moramo parobrodom u Obrovac.

Zlatko mi je donio uprtnjaču. Već je brod na vidiku. Zahvaljujem se gostoljubivim domaćinama i odlazim na pristanište. Svi naši prijatelji sakupiše se oko nas, da se s nama oproste. Gosp. župnik sumnjivo gleda po obzoru i navješćuje ružno vrijeme.

Ukrcavamo se na brod, koji daje signal i mirno se okreće prema Obrovcu. Mašemo rupčićima, dok nam nestaje znanaca ispred očiju. Sjedimo na stolčićima u II. razredu. Brod reže vodu, valovi se odbijaju i zapljuškuju obalu.

Pred nama se uzdigla trupina Velebita, u kojoj se jasno ističu prodori Velike i Male Paklenice, a nad njima kameniti vrhovi.

Odavle »div — Velebit«

»Siv je i gô. Sva mu vidiš kamen-rebra.

Čelav je i čosav; bez dlake mu njedra.

To je golem kostur bez mesa, bez srha.«

(VI. Nazor)

A kako je u unutrašnjosti zelen!

Iza Vinjerca kroz tjesnu Maslenicu ulazimo u Novigradsko more, koje nam se pričinja kao jezero. U zaljevu se zaklonio Novigrad, a nad njim se diže na uzvisini Stari grad kao svjedok slave i moći naših junaka predra.

Izlazimo iz zaljeva i plovimo ravno prema Zrmanji. Ušće je veličanstveno. Rijeka je probila korito duboko u kamen i prokrčila put do svoje domaje mora. Parobrod lagano ulazi u tjesnac, koji zaokreće čas lijevo, čas desno, zatvara tako reći daljni put, da se opet otvori još ljepši i interesantniji.

Stojimo svi na kljunu i gledamo u jasno zelenu boju vode, pa u svjetlo sive i žučkaste okomite stijene, između kojih lete jata divljih golubova i čaplja. U pozadini se bijele impozantni vrhunci Velebita, između kojih se ističu Tulove Grede.

Popuhuje vjetrić, mreška površinu zelene vode, iz koje vire

stupovi i upozorju na plićine. Brod oprezno klizi naprijed, vozi samo do Obrovca t. j. 10 km daleko koritom Zrmanje.

Čim dalje ulazimo, tim više nailazimo na šaš uz obalu, te nije ni čudo, da je Obrovac na zlu glasu radi malarije. Kraj postaje pito-miji. Uz obalu se već nalaze parcele posijane kukuruzom, a stijene se sve više razmiču. Valovi zapljuškuju šaš, koji se duboko sagiblje te mi se pričinja sličan egipatskoj vojsci, koja pada ničice pred svo-jim faraonom, da se opet podigne, kad kad ga nestane.

U 11 h smo u O b r o v c u. Gradić je lijep i dosta velik, a smje-stio se u uvali, a nad njim ruševine staroga grada. Šećemo ulicama, idemo na poštu, da vidimo da li je došlo što za nas od kuće, jer uvijek šaljemo adrese naših budućih boravišta. Vraćamo se na brod, gdje nas čeka brodeto od jegulja. Ja imam samo tu sreću da ih gledam kako slasno jedu.

Sprema se nevrijeme. Vraćamo se preko Starigrada u P a g. Tmasti oblaci nadviše se nad Velebit, spuštaju se sve niže i groze nam se tamno sivom bojom. Lica nam poprimaju tu boju, mrgode se, a u očima odsijeva strah. Valovi rastu, zemljotresac Posejdona diže svoj trozub te nam hoće pokazati i strahotu svoje moći. Gledamo očajni oko sebe i čekamo što će sad biti. Voda se od srca smije i upravo uživa u našem zelenom i izobličenom izgledu. Prošli smo Stari-grad, gdje su nas dočekali g. župnik, g. učitelj i njegova gospođa, koja mi je predala kitu mimoza, oleandra i rožmarina. Plovimo dalje prema Pagu.

Valovi nagiblju brod, »kiša šumi kao vjetar u šašu« — kako veli Tresić-Pavičić. Velebita nestaje u gustoj tami oblaka, iz kojih sijevaju munje, a jaka tutnjava odjekuje na sve strane i povećava naš očaj. Sjedimo na palubi i čekamo, kad će početi da djeluju valovi.

Kačmarek najavljuje početak Rigoletta: »Micika bu zapopevala ouverture, ja bum finale, a glavnu ulogu preuzima Riko!«

Smijemo se preko srca. Srećom se oluja kod Lukova stišala i tako je minula ta opasnost.

Sad smo opet odlične volje, možda još bolje, nego da je išlo sve u redu, ta:

»Iza tuče vedrije je nebo,
Iza tuge bistrija je duša,
Iza plača veselije poješ.« (Njegoš)

Vozimo se kroz L j u b a č k a v r a t a.

»Sad se mora videti Stap, jer smo odavle najlepše vidli vrata« veli Ivka. — I zbilja, kao kameni obelisk strši na vrhu Velbita bijela glavica Simonovića Stipline.

Sunce probija oblake, a za nama se na tamnim, ljubičastim oblacima crta duga. Vođa i g. nadinžinjer jedu oštige, bježimo od njih, da nam se ne preokrene želudac. Naši mladići se kuraže, gutaju ih, ali im se na licu odražuje gađenje.

Ulezimo u Paški zaljev i iskrcavamo se u Pagu u 7 sati i 20 min. nakon cijelodnevne vožnje. Stajemo na tvrdo tlo, koje nam se pod nogama ljušta, te nesigurno koracamo, čini nam se da smo još uvijek na uzburkanom moru. Odlazimo ravno u školu i odlažemo stvari u sobi prvoga kata. Po podu spremamo ležaje, te polazimo preko ceste u gostionu »Velebit« na večeru.

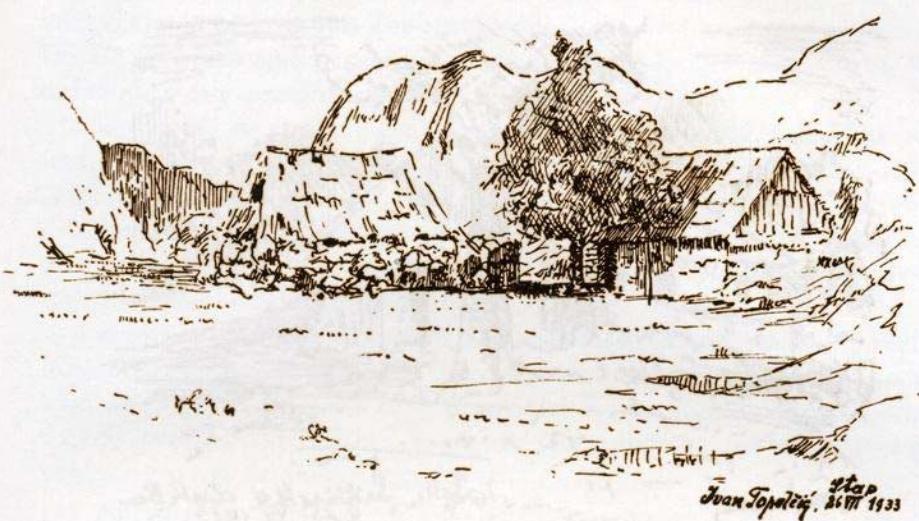
Poslije večere sjedimo pred kavanom u luci, hladno je. Oprashtamo se od jednog supatnika — pardon — suputnika. Ostavlja nas g. nadinžinjer, dužnost ga zove, te sutra rano odlazi parobrodom na Sušak. Za zadnji put (ove godine) plaća nam pivu i crnu kavu. Čudne smo volje, šutimo i u najvećoj se tišini vraćamo u školu. G. nadinžinjer se oprasta od nas i odlazi u hotel, da nas ne budi već u 4 h u jutro. Svima nam je žao, što već odlazi, ali pomoći nema. Nestalo nam jednoga člana i to nas podsjeća na to, da ćemo se za koji dan svi razići.

Ujutro smo poslije zajutarka razgledali grad i na trgu kupili krumpir za objed. Ušli smo u crkvu građenu u renesansnom slogu, a zatim krenuli na kupalište. Na moru se uvijek utaborimo na kupalištu, jer se možemo kupati, sunčati i čitav dan biti u kupaćim odijelima. Poslije ručka uređujemo naše financije, koje su začudo upravo sjajne. Imamo još za tih pet dana toliko novaca, koliko smo prošlih četrnaest potrošili. Ove dane možemo dakle kraljevski živjeti! Tako je i bilo! Odmah maručujemo jedrilicu, skačemo u nju i već plovimo Paškim zaljevom.

Pag nam se svima svidio, ali sutra rano u 4 h odlazimo na Rab. Zvono zazvoni, parobrod ostavlja Pag i nosi nas prema Rabu. Drijemuckamo, ali neugo. Sve obavija tama. Pojavljuje se Karlobag. Prošle smo godine u isto doba plovili iz Karlobaga u Jablanac.

»Sviče. — Iznad gore rana zora tka
Prstima od ruža tkivo mladog dana.
Kao zlatna lađa srebrn-jedra sja
Obasjani oblak iznad mora slana,
A pod njime ko da naokolo plove
Neki laki čamci boje šafranove.« (Nazor)

Polako izlazi iza velebitskih vrhunaca žarka sunčeva kruglja. Za čas je sve oživjelo. Pijemo čaj, gledamo Zavraticu i Jablanac te se sjećamo lanjskih dana. Skrećemo u Rab. Ulazimo u toliko slav-

Jovan Topalović 26.VII.1933

22.iiii. Stavri (Boči)
Budva i sa Peklenice
Topalović

ljeni morsko kupalište, o kojem već odavna sanjamo. Već nas pozdravljaju stari tornjevi. Zaboravljamo na umor i neprospavanu noć. Hoteli, u kojima spavaju bogati gosti, mirno počivaju. Iskrcavamo se, znatiželjno sve promatramo.

Uputismo se do samostana sv. Eufemije. Ljubazni gvardijan pokazuje nam znamenitosti samostana građenog u 14. vijeku. Samostan je pun starih spomenika iz 13., 14. i daljih vijekova, najdragocjeniji je oltar iz drvoreza. Razgledavamo skupocjenu knjižnicu, knjige su pisane rukom i ukrašene inicijalima. Zatim smo pogledali vrt i odjeli u malom vrtiću na samoj obali.

Kupus sa svinjetinom smo slasno progutali, pa trkom u vodu. Mrgodimo se, jer smo propali u mulj, a uz to je i voda topla, nikako nam ne prija. Pred nama se dižu zvonici Raba, otočić, jedva čekamo da nas preveze tamo. Pred večer odlazimo barkom na kupalište, pa preko borovog šetališta u grad.

Naručujemo gala večeru i razletismo se gradskim ulicama. Svuda zavirujemo, otmjen svijet izlazi na šetnju. Restauracije, kavane, hoteli, sve je to puno, okružuje nas vreva šarenog mnoštva. Obala je osvijetljena kao usred dana. Svuda odjekuje glazba, pjesma, ples, balalajka, noge nam koracaju po taktu, ali ipak — ostavljamo sve to i žurimo na večeru. Sjedimo oko stola, netko nam fali — g. nadinžnier. Jedemo škombriće i pijemo »dalmatinca« u njegovo zdravlje. Veseli smo i zadovoljni, jedino bi nam još trebao kolač, ali taj ne стоји u putnoj »špajskarti«.

Uz svirku balalajke brzo prolazi večer. Vraćamo se na kupalište. Kroz granje borova ljeska se na mjesecini morska pučina. Silhuete suprotne obale bdu nad zaljevom. Na lijevo se sablasno dižu tamni zvonici grada.

Evo nas u našem »hotelu«. Spavat ćemo u kabinama, a to je pravi užitak. Svaki ima svoju »odaju« — to nije štograd.

Zapremamo kabine, prostiremo gunjeve po podu, »ruksake« pod glavu, a haveloke na sebe. Bit će hladna noć! — Mjesec i zvijezde indiskretno proviruju kroz pritvorena vrata, a valovi nam žubore uspavanku.

Počeo je da radi noćni orkestar »jedanaestorice«: hrkanje, puhanje, fićukanje, stenjanje, popraćeno je bubenjanjem glava o klupe i ruku o zidove. Šteta, da to ne čuje velikan Beethoven, sigurno bi nastala još jedna simfonija »Planinarski zvuci«.

Već u pol 6 h nas je čistilac kupališta izjurio iz naših spavaonica. Ispričava se, da mora čistiti kabine, jer će skoro doći kupališni gosti. Ekspedirali su nas kao parazite tamo sasma iza hotela u — grabu. No mi smo već na sve te »finoće« naučni. Za sad smo još

spremili stvari u tri kabine i krenuli u grad, da ga razgledamo. Idemo obalnim putem, pa preko stuba u crkve. Razgledasmo sve starine, kojima grad obiluje, naročito brojne crkvene umjetnine, uske i krvudaste uličice. Vratili smo se puni dubokih dojmova.

Nebo je oblačno, prilično je hladno, pa nam nije volja kupanju. Monotonu se vuče dan kao ovi oblaci nad nama, a to se jasno odražuje na našim obrazima i raspoloženju. Pod večer je dunula jaka bura, te je prevalila nekoliko jedrilica, koje su morali brodom spasavati.

I ovu smo večer proveli slušajući balalaiku, no jučerašnjem raspoloženju nema ni traga ni glasa. Sutra će nas »Topola« povesti u Kraljevicu.

»Ustaj narode, danas odlazimo dalje!« Poskakali smo i žačudo brzo smo svi gotovi, ali imamo vremena. Polako pijemo kavu i odlazimo na pristanište. Šećemo gradom i u četvrt 8 h sjedamo na klupe da čekamo »Topolu«. Čekamo, čekamo, već je 8 h, pol 9 h, a parobroda nema te nema, obuzima nas nemir i kobna slutnja. Voda se pobunio s odlaskom parobroda za čitav sat. A šta ćemo sada s kartama, grjehoti je da ti novci propadnu. Voda se uzrujava i ide na agenciju. Sada je tek nastala među nama prava uzbuna, koju voda doskora utiša: »Putujemo popodne u 5 h brzim parobrodom ravno na Sušak, a za karte sam još malo nadoplatio.«

Polako odlazimo na kupalište II. i putem neprestano ispitujemo mornare kada odlazi popodne parobrod. Zavalismo se pod krošnjate masline na sočnu travu.

Već u 4 h vozi nas jedrilica na pristanište. Dolazi »Zagreb«. Još samo jedan dan pa smo kod kuće, šteta! Ukravamo se! Na palubi smo III. razreda. Ostavljamo Rab, da ga više tako skoro ne vidimo. Nebo je tmurno, more valovito, a crni dим povlači se za brodom kao povlaka i zastire nam Pag i otoke.

Voda nam pokazuje okolinu. Puše ledeni vjetar, ovijamo se ha-velocima. Primičemo se Krku. Na lijevo se uzdigao Cres. Brod reže valove i plovi ravno prema Sušaku. Iskravamo se i odlazimo u »Sokolski dom«, gdje noćimo na strunjačama.

Drugo smo jutro, u petak, otišli na trg i kupili za objed ribe, od kojih ćemo u hotelu Reš dati da nam naprave brodet. Vera i ja odlazimo na Trsat, da obavimo još lanjski zavjet, koji smo učinile za vrijeme strašne oluje pod Obručem.

Poslije molitve zahvalnice kupujemo razne stvarčice za naše kod kuće. Sigurno će ih veseliti, da smo ih se sjetili makar i najmanjim darom. Skližemo se po stubama sa onih par čavala na našim gojzerima, koji su još ostali kao uspomena na prošle dane.

Nakon bogatog ručka odlazimo po stvari i jurimo brzim vla-kom kući.

»Zbogom, naš plavi Jadrane!« Šaljemo s Plasa zadnji i dug pozdrav moru. Nestaje nam ga ispred očiju, ali u duši ostaje njegova slika. Pričamo razne dogodovštine s puta i pjevamo. Brzi vlak ulazi na zagrebačku stanicu. Zanosno pozdravljamo naš bijeli Zagreb, ta već ga tri tjedna nijesmo vidjeli!

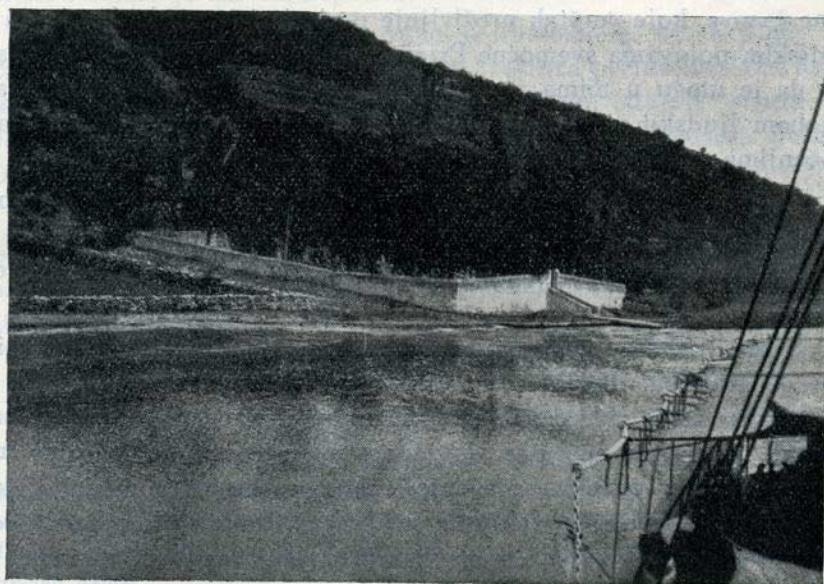
Opet smo u dragom nam »Zagorcu«. Svi smo na prozorima i mašemo braći Topolčić, koji su nas došli ispratiti.

Vlak »juri!« Pogledavamo jedni druge, ah »lepe ti je, lepe ti je Zagorje zelene!« I uistinu su lijepo ove pitome doline i brežuljci i neobično se ugodno doimljaju naših očiju, koje su se već priučile na goli kamen i krš.

Prolaze stari plemički dvorci, rastajemo se u Zaboku od Krapinčanaca. Sve nas ostaje manje. Odlaze drugovi, s kojima smo tri tjedna dijelili sve dobro i zlo. Priučili smo se jedni na druge, sproveli smo zajedno toliko lijepih dana.

Brzo je prošlo to vrijeme, a što je ostalo? — Jedna ugodna uspomena!

Nestrpljivo se približavamo Varaždinu, u kojem nas čekaju stari prijatelji, ti zahvalni slušaoci naših putnih dogodovština.

Na kraju obrovačkog fjorda

SA VISINA I DUBINA

O nekojim nazivima oko Šare i Koraba

Dušan S. Krivokapić, Beograd

Opće je mišljenje da geografska imena, a posebice imena visinskih krajeva, nisu proizvoljno izvedena. Oduvijek se težilo i išlo zatim, da ona nešto kazuju. Nepodijeljeno shvatanje o tome vladalo je i među neukim čobanima i među najvećim naučnicima. Prvom navodu, gdje su u pitanju pastiri, nisu izvjesno potrebni nikakvi dokazi; a što se drugog tiče, ukazujem na gledište francuskog paleontologa A. Godri-a: »Od geologa se često čuje ovo paradoksalno mišljenje: da su najbolja ona imena, koja ništa ne znače. Ja držim obratno: da su imena, koja nešto kazuju, bolja od onih, što ništa ne znače«.¹

U jezgrima geografskih imena može dakle čekić naše radoznalosti skoro uvijek da udari po kakvom zanimljivom značenju. Po sebi se razumije, da su ta značenja raznovrsna i po svome sadržaju i po načinu svoga postanja. Katkad ona, i to veoma plastično, ukazuju na krasote, na osobine i oblike zemljina lica. Kadšto opominju i na tragične časove, koje gorštak proživljuje u vječitoj i nejednakoj borbi sa stihijskim pojavama svemoćne Prirode. Dalje, mnogi ljudski događaji, bilo da je ulogu u njima igrala kakva jedinka, bilo ako su izavani sukobom ljudskih umova i njihovih računa, također nalaze odjeka u značenjima geografskih nazivanja.

Prema svemu tome ona u stvari predstavljaju jednu posebnu granu narodnog predanja, upravo jedan trajan spomenik, u čije je crte krotka planinčeva duša od ikona urezivala svoje radosti i svoje bolove.

Svaka ljudska djelatnost podložna je raznim uticajima. Tako biva i sa geografskim imenima. U glavnom, ona mogu da se »sele«, da »migriraju« i, što vrlo često biva, da budu »brisana« i »premazivana«. Rijetko se dešava međutim da jedno takvo ime bude konačno uništeno: njegovo prvotno značenje ostaje u osnovi netaknuto, kao arhaični sloj. Lakše je, reklo bi se, pregaziti i uništiti jedan narod, nego li iskorjeniti nazivlje njegovih rijeka, polja, dolina i planina.

¹ A. Godri: Geološko razviće životinja, preveo Jovan Žujović, Beograd, 1896., knj. II, str. 11.

Za pravilno razumijevanje svih momenata, koji se pojavljuju prilikom razmatranja geografskih imena, podjednako je važno poznavati i mjesne prilike i odgovarajuće pokrajinsko narječe. U šarsko-korapskim krajevima vlada među Srbima jedno svojevrsno narječe, koje je — ma da po postanju srpsko — prošarano mnogim stranim primjesama: turškim, grčkim, arbanaškim, arnautskim, pa čak i rumunjskim. Da se uđe u sve prelive tog narječja, u njegove asimilacije i disimilacije, nije dovoljno, razumije se, samo jedno putovanje. Bilo je slučajeva, da su i naučni radovi baš iz oblasti Šare — riječ je o etnologiji — gubili mnogo od svoje prave vrijednosti i kritici bili podvrgavani samo zbog izopačenog dijalekta.

U narednim izlaganjima pokušat ću da se osvrnem samo na nekoja šarsko-korapska nazivanja, koja su već zapala u našu planinarsku književnost.

Čaušica

Ovaj šarski vis je g. dr. Krajač nazvao Jezerska Čaušica.² Takav oblik naslovnog imena nije poznat ni u narodu ni u mapama. Ispravna su imena: Čaušica i Jezerska Čuka. Posljednje se javilo tek u suvremenoj vojnoj karti, koja je reprodukovana 1925. godine.³ Ime Jezerska Čuka odgovara i prilikama i mjestu. Vrh visa je oštrljast i čukast, a u njegovom zahvatu postoji grupa od sedam divnih jezera. Ipak, to novo sekundarno ime, iako je čisto slavensko, u narodu nije našlo podrške i ostalo je sasvim nepoznato.

Naziv Jezerska Čaušica ovako je razložio g. dr. Krajač: »Ime Čaušica dolazit će od čauš ili čauša, t. j. straža prema turskom nazivu, jer je valjda jednom gore ili negdje u blizini stajala straža. Ime Jezerska dolazi očito od toga, što je vrh nad Jažinačkim Jezerom. Dakle bi ime Jezerska Čaušica značilo stražbeni vrh nad jezerom«.⁴

Polazna tačka je doduše dobra, ali završna izvođenja nisu srećno pogodjena. Ime Čaušica krije u sebi jednu bolnu tragediju i podsjeća na sudbinu Ruže iz Mještana, o kojoj nam priповijeda St. M. Ljubišina »Skočidjevojka«.

Pričali mi moji drugovi, šarski čobani.

² Dr. Ivan Krajač: Šar-Planina, Hrvatski Planinar br. 1, 1927., s. 5.

³ Šarsko-korapsko područje kartirano je u razmjeru 1 : 100.000 na četirima listovima: Kačanik, Prizren, Gostivar-Kičevo i Debar. Karte su odlične i na Međunarodnom kongresu geografa, koji je u Parizu održan od 16.—25. rujna 1931., dobile su puno priznanje. Većih grješaka, koje bi čitača mape dovele u zabunu, srećom nema.

⁴ Navedeni izvor, s. 6.

U Sredskoj Župi, na domaku Čaušice, stajala je posada turskih zaptija. Njihov čauš, nekakav pustahija, uskočio jednom u Donji Polog i tamo otme jednu divnu djevojku, Srpskinju. Odveo je u Sredsku. Po turskom običaju ova tobožnja nevjeta dobije nadimak: čaušica. No djevojka se odmah odluči na bjegstvo. Put iz Sredske u Polog vodi mimo stranu našeg vrha. S jedne litice, na čaušičkom grebenu, bjegunica spazi Arnaute, koji bježu za njom pošli u potjeru. Čestita Srpskinja, da ne bi postala osmanlijskom naložnicom, skečila je tada sa stijene. Stigoše gonioci. U skrivenoj guduri, pored srebrnastog potocića, koji oticaše ispod snježnog sloja, našli su Arnauti — mrtvu Čaušicu.⁵

Jažinačko jezero

Kršteno je po selu Jažincu, koje leži u Sredskoj Župi. O njemu g. dr. Krajač saopćuje, da ga »narod u jugozapadnim selima zove i Dobroško Jezero, valjda prema selu Dobrošte, što leži na južnom podnožju Šare...«⁶

Prof. R. T. Nikolić, prvi ispitičar šarskih jezera, razlikuje mala jezera zvana Jezerca — u izvorištu Dobroške Reke — od velikog jezera na zapadnoj strani Čaušice, a to je Jažinačko Jezero.⁷ U Dobroštu se međutim ništa ne zna o tome jezeru. Ova se okolnost objašnjava time, što se nije mogao zbog teškog prilaza i vrleti, da uspostavi dodir između pastira iz Šarskog Podgora i iz Sredske Župe.⁸

Rokopeč

Ovaj naziv je g. dr. Krajač preobratio u »Rogopeč«, i uz to napominje, da je »u novoj karti neispravno označen kao Rokopeč«.⁹ Tačno je obrnuto. Valja ostati pri imenu Rokopeč, pošto je to njegov jedini i pravi oblik. Tako se spominje i u navedenoj studiji prof. Ni-

⁵ Zaptija je turski oružnik. U izrazu čauš nije olijena straža. Ta riječ ima višestruko značenje. U glavnom označuje jedno podoficirsko zvanje u turskoj vojsci. Čauši su, kao u gornjem slučaju, obično bivali zapovjednici zaptijskih posada. Čauš se zove i lice, koje vodi nadzor nad kakvom grupom radnika, na primjer desetar na željezničkoj pruzi. Takvi čauši postoje po rudnicima hroma u Donjem Polugu. Vuk pominje čauša u srpskim svadbenim običajima: »Čauš zbijanje, kapa mu je okićena drvenjem kašikama i lisičjim ili kurjačjim repovima...« (Vuk Stef. Karadžić: Crna Gora i Boka Kotorska, Beograd, 1922., s. 83.)

⁶ Isti izvor, s. 6.

⁷ Gledaj: Rista T. Nikolić, Glacijacija Šar-Planine i Koraba, Glas Srpske kraljevske akademije nauka, br. LXXXVII, Beograd, 1912., s. 61 i 63.

⁸ O tome vidi moj članak: O nazivima šar-planinskih jezera, Južni pregled br. 8—9, časopis za nauku i književnost, Skoplje, 1933.

⁹ Hrvatski planinar br. 2—3, 1927., s. 18.

kolića (s. 67.) i u pređašnjoj vojnoj karti.¹⁰ Od šarskih pastira, uostalom, nisam mogao da čujem izraz »rogopeč«.

Što znači izreka Rokopec, kakva je njena etimologija, mještanima nije jasno. Teško je vjerovati međutim da je ime u pitanju izvedeno od riječi rog i peć — kao što to g. doktor predpostavlja — jer i šarsi Srbi i Arnauti malu kućnu peć nazivaju »ćumbe«, a veliku, u kojoj se peče hljeb, »vur'na« (dolazi od »furuna«). Poznatu varoš Peć Srbi zovu ispravno Peć, a Arnauti Ipek.

Kale ili Baltepe

To ime nosi tetovska tvrđava, koja je danas u ruševinama. Izraz Kale je osmanskog podrijetla i znači: tvrđava, grad, fort i slično tome. Moglo se pojaviti godine 1841., kad je i utvrđenje zidano. Među narodom je ovo ime uzelo maha. U kartografiji međutim prvi put se javilo 1925. godine (list Kačanik 1 : 100.000). Spominje ga i dr. Krajač u svojim člancima o Šar-Planini.

Starije i popularnije od Kaleda je ime Baltepe. Tim nazivom se kite i tvrdinja i brije, na kome se ona nahodi. I to je ime osmanskog podrijetla. Dolazi od riječi »bala« i »tepe«. Bala je pridjev i znači: gornji; tepe je imenica i označava vrh ili glavu.

Kovanica Baltepe svestrano je stekla pravo građanstva. Živi u Cvijićevim djelima,¹¹ spominje se u staroj karti,¹² našla je izraza i u narodnom pjesništvu:

»Baltepe, buk'a visoka.

»Baltepe, trava zelena,

»Baltepe, senka široka«.

Iz prethodne kitice bi izlazilo, da je Baltepe u svoje doba bilo pošumljeno i da je kao takvo služilo za teferiče i uživanje. Ali kome? Srbinu, »domusu«¹³ i rajetinu, svakako ne!

Fizionomiju brijege izmijenio je Abdurahman-paša: njegovim precima — Reč-paši i Redžep-paši, moćnim tetovskim feudalima — Baltepe je jamačno služilo za bijesne teferiče i lukulovske gozbe; a njemu, Abdurahman-paši, služit će da učvrsti svoju moć i prevlast u pološkom pašaluku: rečene godine (1841.) on je sagradio tvrdo Kale.

¹⁰ List Skoplje 1 : 200.000, Krf, 1916, g.

¹¹ Dr. Jovan Cvijić: Osnove za geografiju i geologiju Makedonije i Stare Srbije, Beograd, 1911., II, s. 1069.

¹² Skoplje 1 : 200.000, krfsko izdanje.

¹³ Domus je tursko pogrdno ime za Srbe i znači: krmak. U gornjim stihovima ja ne osjećam nikakav izraz radosti raspjevane prirode, nego naprotiv elegičan odjek potištene rajetinske duše.

Abdruahman-pašu — koji je, inače, Tetovo zadužio kamenim mostom na Penji, vodenicom i pitoresknom Šarenom džamijom — rodila je pravoslavka Smiljana, sestra vojvode Mihajla, koji bješe, kažu, u Gnjljanu digao raju na ustank. Tetovski paša Redžep ugušio je bunu i zarobio Mihajla. Paša ga je odmah poturčio i dao mu ime Mehmed-aga. Smiljanu je, kazuje se dalje, uzeo Redžep kao drugu ženu, napravio je pašinicom i s njome dobio sina Abdurahmana. Redžepovi sinovi iz trećeg braka — Amzi-paša i Hasan-paša — upravljadi su skopljanskim i pološkim pašalucima. Abdurahman-paša međutim živio je u Tetovu pod svojim Kalemom i nosio nadimak: *t e o v s k i c a r!*...

Gradište

To su razvaline jedne znamenite tvrđave. Nalaze se u ataru sela Orašja. Gradište se javlja u Cvijićevim »Osnovama« (s. 1062) i u listu Kačanik 1 : 100.000. Kod mještana se čuju za nj još i ova imena: Oraški Grad, Oraško Gradište, Kale i Sabri-Kale. Izuvez posljednjeg, značenja ostalih imena su jasna i nikakva im odredba nije potrebna. Sabri je međutim okrnjeno ime i potiče od srpskog naziva Sobrija, a to je, kao što će se vidjeti, bila varoš, koja je postojada iz Gradište i kojom je ono dominiralo. Sobriju spominje Cvijić (Oslove, III, 1069). Našao ga je, veli, u jednom bugarskom anonimnom spisu. Drugi jedan oblik istog imena glasi: Sobri. Značenje njihovo nije narodu jasno. Ali oba ova oblika, u bitnom, skreću pažnju na izraze »stobor« i »sobor«, kojih je značenje raspravljenlo u Istoriji Srba, od Jirečeka.

Početkom godine 1923. dobilo je Gradište još jedno ime: Markov Grad. Naziv je ovaj bez svake osnove. Nije mještanima poznat. Izveli su ga dobroški oružnici i takvo unijeli u reonske skice i zvanične spiskove. G. dr. Krajač međutim objelodanio je ime Markov Grad i, oslanjanjući se na iskaze oružnika, koji su ga pratili, Gradište je prisao Marku Kraljeviću (Hrvatski planinar br. 2—3, 1927., s. 19).

Stvari međutim stoje sasvim drukčije. Nađeno je, i to neosporno, da Gradište nema nikakve veze s imenom našeg glasovitog junaka. To su ostaci grada Proseka, čiji je položaj još jednako sporan u našoj pisanoj povijesti. Misli se naime da je Prosek stajao u Demir-Kapiji.¹⁴ Veoma važnu ulogu igrao je taj grad u srednjem vijeku Srbije. Preданje šarskih Podgorana, koje se — izuzev jednog detalja — niukoliko ne kosi sa pisanom historijom, nego naprotiv istu dopunjuje, reljefno nam ozivljuje prošlost ove tvrdinje i objašnjava propast njenog ču-

¹⁴ Još polovinom 19. stoljeća nagovijestio je Ged. Jurišić, poznati putopisac, da je Prosek stajao ondje, gdje i naše Gradište, ali Stojan Novaković ustao je protiv toga, pozivljuci se na neke stare izvore i na Jirečeka.

venog gospodara: Dobromira Streza, sevastokratora, bugarskog odmetnika i savremenika sv. Save.

Kazuju nam šarski Podgorani.

Ne pamti se tko je grad podigao. Spominje se međutim, da je u gradu stolovao »rimski« vladar Srezo. Tu je bila spomenuta varoš Sobrija. U blizini njenoj (na relativno maloj površini) stajale su tri crkve. Voda za grad bješe sprovedena iz oraškog potoka Zebljaka. Veliki lagum vodio je između grada i Vratničkog Mosta u vardarskom Dervenu.

Turci jednom napadnu Polog, zauzmu ga i udare na grad. Nisu mogli da ga osvoje. Odstupajući poslije tog neuspjeha Turci okrenu potkove na konjima i tako se povuku u Derven. Bilo je, misli se, o nekom Božiću. Gradski stanovnici bjehu tada izišli da vide gdje se turska vojska nalazi, a zatim se, ne znajući za prevaru, uputiše k crkvi u Dvorcima.¹⁵ Toga časa Turci udare na grad. U njemu je bila ostala samo jedna reduša. Kad navalije Turci, reduša, koja se bješe, ističu, zatekla na gradskim vratima, dohvati kolijevku i njome ubije 70 vojnika. Najzad ova hrabra žena bude savladana i Turci se dokopaju grada.

Drugom jednom prilikom — nadovezuje predanje — izvjestan turski vladar bješe pokorio vaskolik Polog, ali nije mogao opet da osvoji grad. Veliku vojsku od Grupčina (selo u Kaldrmi Bogazu) podiže onda jedan paša, s njome se usmjeri niz Vardar i zagrozi gradu. Gradski starješina Srezo, strahujući da ne bi dopao ropstva, izide sa svojom vojskom iz opsjednute tvrđave. Zaustavio se pred Starim Selom. Protivnik je međutim bio dотле zauzeo položaj oko Vratnice. Mjesto, na kome stajaše ta carska sila, dobije naziv Carina.

Odatle se ova vojska ustremi opet na Srezu. Ali on nije primio bitku, nego zamolio Boga, da protivničkoj vojsci onemogući napredovanje. Pravedan čovjek bio je Srezo¹⁶ i Svevišnji mu je uslišio molitvu: oblaci se nad Ljubotenom otvoriše. Nadošla je tada velika voda. Sadašnje korito vratničke rijeke Rakite (naročito ukazuju na donji tok) izdubla je ta stihija. Srezo je onda pobegao, a turska se vojska vratila natrag. I po tom povratku Turaka — završuje predanje — postalo je ime: Vratnica.

Gornje se moglo dogoditi po Jirečeku otprilike 1215., a po Dedijeru 1213. godine.¹⁷ »Srbi su — piše Jireček — Strezovu neočekivanu

¹⁵ Danas: kota 359 na desnoj obali Vardara (list Kačanik 1 : 100.000).

¹⁶ Jireček dokazuje obrnuto: da je Strez bio pijanica i čovjek surove prirode: »Veselje njegovo bješe smrt čovječja. — To je taj jedini detalj, koji po ovome pitanju stoji u opreci sa pisanim historijom.

¹⁷ Uporedi: Dr. Jevto Dedijer, Nova Srbija, Beograd, 1913., s. 126.

smrt tumačili kao neko čudo. Pravu istinu ne znamo«.¹⁸ — Ne bi li to čudo — nameće se pitanje — mogla biti ona provala oblaka na Ljubotenu?

Polog i Vratnica

Pod Pologom se podrazumijeva plodonosna tetovska kotlina. Također se taj »predao zvao u staro vreme Polog, i delio se na donji i gornji«.¹⁹ — Ista podjela je na snazi i dandanas. Granica između Donjeg Pologa i Gornjeg Pologa uzima se da je rijeka Manzdrača.

S pogledom na ime Vratnica, čije nam je postajanje postalo jasnim iz kazivanja o Gradištu, valja primijetiti, da se ono izgovara i piše kao singulare tantum.

Prethodnim izlaganjima dopunjuje se članak dra. Frana Kušana,²⁰ po kome se tetovska kotlina dijeli na »Južni Polog« i »Srednji Polog«, a Vratnica izražava kao plurale tantum: »Vratnice« i »Vratnicama«.

Šara i Korab u Peru g. dra. Pretnara²¹

»Kritika je najsvetlijii pojav u novijem našem razvitku« — veli nam Pančić. »Misli dobijaju kad se suočavaju« — dobacuje Šarl Wagner.

Poznato mi je doduše, da u našem slovenačkom dijalektu ne postoje tri glasa: đ, č, dž. Ova činjenica, međutim, niukoliko ne može da umanji moralnu odgovornost g. dr. J. Pretnara, koju je na se primio publicirajući riznicu svojih impresija sa puta po brdima Vardarske Srbije. Jer zaista uspio je g. dr. Pretnar, kao niko do ovoga časa, da u naš ugledni Planinski vestnik, kome je ideal Istine iznad svega, useli čitavu jednu povorku posunovraćenih, unakaženih i okrnjenih geografskih i narodnih imena iz oblasti Šar-Planine i Koraba. Izvitoperiti jedno geografsko ime znači isto, što i patvoriti kakav značajan datum u historiji.

Od svih šarsko-korapskih nazvanja, koja stiču besmrtnost u člancima g. dr. Pretnara, gotovo je svako drugo izgubilo svoj pravi oblik. Primjere uzimam na dohvat: »Kraljevič Marko«; »Černega Drina«, mjesto Crnoga Drima; »Sobrija«, mjesto Sabrija; »Arnavt«, mjesto Arnaut; »Trnci« i »Trnco«, mjesto Trnica; »Žižnja«, mjesto Žužnja; »Rodoka«, mjesto Rudoka. I tako dalje...

S gornjim nije sve rečeno. Ima u g. doktorovim člancima još i takvih mjesta, koja dopuštaju, da se uz mirnu savjest osvježi riječ:

¹⁸ K. Jireček-Radonić: Istorija Srba, Beograd, 1911., prvi dio, s. 281.

¹⁹ Stojan Novaković: S Morave na Vardar, II. izdanje, Beograd, 1894., s. 73.

²⁰ Dr. Fran Kušan: Kroz Južnu Srbiju, Hrvatski planinar br. 2, 1934., s. 79 i 80.

²¹ Dr. Josip Pretnar: Po planinah Južne Srbije, Planinski vestnik br. 1, 2, 3 i 4, 1934.

površnost, ako ne i neka teža. Tako se, eto, na dva mesta priča, kako je Turčin na Rudoki visok »2704« m! . . .

Ništa se zla ne bi desilo g. dr. Pretnaru, da je malo dublje i iskrenije zagazio u slojeve naše čokalijske duše. Nije nas mnogo zadužio time, što je otkrio, da je »Sobrija-agá« bio »hajduški poglavarij«. Velikih briga, istina, zadavao je kačak Sabrija našim vlastima, i zbog toga je popaljena Trnica 1912., ali nije on bio nikakav poglavatar. U kačačkoj akciji međutim nikad nije bilo ni jedinstva ni discipline. Nije se u njoj znalo ni za kakav rang, ni za bilo kakve starješinske ljestvice. Još od svoga postanja bila je to jedna razbijena i obezglavljeni vojska, jedan bašibozuk, čiji su se ideali i težnje svodili na jedno: na pljačkašku privrednu. Krilatica je njihova bila: tko prvi plijenu, onome i pljen.

»Krivošijske ili Lešničke Karpe«²²

Građa o Šar-Planini i Korabu, koju nam je pružio simpatični i informativni Kalendar Saveza planinarskih društava naše domovine, teško može da nas zadovolji. Sve ono, što je тамо rečeno о tim dvjema najznačajnijim vardarskim planinama, miriše na žalost na kabinetsko i površno čitanje karata. Izvjesno takve metode rada nisu za preporuku. Primjenjujući njih mi sami sebi činimo — medvjede usluge.

Izraz karpa je neobičan za sredinu, u kojoj živi. Njime se krste nepristupačne, sunovratne litice i također usamljeni ostenjaci. Često se to ime čuje na Šar-Planini i Korabu. Izgovara se i u jednini i u množini: »Bio sam na karpi; ovce se polomile po karpama«. Zanimljiva je i može se uzeti kao primjer svoje vrste Kozja Karpa u ljubotenskoj strani, prema prevoju Šijak. Inače karpe većinom podsjećaju na »grede« i »škripove«. Zatim naše karpe odgovaraju i »krepama«, što ih spominje g. dr. H. Tuma,²³ i koje prikazuje kao »razbite skale, ki mole — (promaljaju) — iz zemlje«.

Sasvim je mutno pitanje provenijencije riječi karpa. Po svemu izgleda da će biti tračkog podrijetla. Tragove karpe našao sam i izvan Žare. Pod Kozjakom, u oblasti Pčinje, postoji manastir Karpina, zadužbina sebastokratora Dejana Žarkovića, suvremenika Cara Dušana Silnog. U srednjem vijeku međutim taj se manastir zvao Arhiljevica. Znači ime Karpina je drugostepeno. Najzad nije isključeno da između naše Karpe i Karpata i jednog karpatskog naroda, koji se zvao Karpa, postoje dodirne tačke. Za poznavanje ovog pitanja u ostalom od značaja će biti riječ g. dr. H. Tume.

²² Kalendar Saveza planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije, Ljubljana, 1934., s. 70.

²³ Dr. H. Tuma: Beneška Slovenija, Planinski vestnik br. 5, 1934., s. 141.

LISTAK

Popevke od Sanobora

Bogumil Toni, Samobor

ZDENEC POD STARIM GRADUM

Tam spod našeg stareg grada
gdi si vnoći išće mira,
jen zvirajnek tu se vidi,
voda ž nega zmir izvira.

A drvetje iznad nega
sence svoje spušća gusto,
okol tega zdanca našeg
ni nigdar baš preveć pusto.

Pucica i dečec v ноги
tam s peharcum si dohaja.
pijeju tu vodu finu
iz celega bližnog kraja.

Za zvirajnek, ak ih pitaš,
rekli buju sakeg maha:
— Takve vode ni na blizu
kaj bi bila takvež zmaha!

PIRAMIDA NA TEPCU

Po belih se putih spinjemo
dale i dale,
na vejah se srećno shajaju
tičice male.

Senca od dreva tu vnogega
po stezah plazi,
na vetrū se šumskem hmivaju
naši obrazzi.

A kad smu vre došli do kraja
na breg k vrhuncu,
piramida tam se je vzdigla
v novemu suncu.

Otuda se pogled nam spušća
dalko, tak dalko,
tu srce od brigah sako se
odehne malko.

Pred nami su pola i bregi,
hižice bele,
i grane vu cvetu belemu
kaj su precvele.

I srebrna Sava, potoki,
cirkvice male,
ze sih stran lepote — kaj su se
pri nas zestale!...

SVETI MIKULA

Gradna po Dragi se blešče
i zmir ju je lepo tak čuti,
od ceste kaj ide vuz Gradnu
na brege nam pelaju puti.

Vu sredi te Drage Rudarske,
gdi vnođa popevka se čula,
na kamenu jednem se vidi
naš svetec, naš dobri Mikula.

Naš svetec, naš dobri Mikula
kaj sako detešće ga prosi,
a on se na god svoj smiluje
rožičke i cukor im nosi.

Vnogi vuz našeg sveteg Mikulu
domaći i strajnski prešel je svet;
na zavet zdavni purgara jedneg
tu se nahaja vre dugo on let.

O nesreći u Kamničkim Alpama

Andela Lina Horvat, Zagreb

Već nekoliko dana boravili smo u Kamničkim Alpama. Bilo nas je četvero. Bilo je malo magle, malo sunca, pa vjetra i kiše — dakle vrijeme promjenljivo i nimalo zgodno za alpske ture.

Očekivali smo, da će se, kao obično, u kolovozu vrijeme srediti; zbog toga smo se i odlučili da produžimo svoj put.

Trinaesti kolovoza osvanu prilično vedar. Već zarana ostavismo za sobom Okrešlj, s mnogo nade u dobro vrijeme. Uspinjasmo se vrlo lako put Turskoga žleba, jer je duvao hladan vjetar, a zrak je bio vrlo lagani. Naravno nismo ni sanjali, da se u isto doba diže prema Grintavcu druga grupa Zagrepčana, koju je toga dana zadesila pod Grintavcem teška nesreća. Turisti ove druge grupe imali su nakanu da preko Skute idu na Kamničko sedlo. No gusta magla i kiša, koja je doskora počela padati, promijenila je njihovu odluku, pa su preko Mlinarskoga sedla skrenuli na sjevernu stranu Grintavca, u namjeri da se spuste što prije na Češku koču. Da su ostali kod svoje prijašnje odluke, bezuvjetno bi se susreli s nama, no silaz sa Skute bio bi skopčan u onim vremenskim prilikama s velikim poteškoćama. S time su oni i računali, pa su se, uzevši u obzir taj teški silaz, radije odlučili za Češku koču. Mi smo se međutim izvukli iz Turskoga Žleba i pošli desnim putem, koji vodi na Skutu. Progutala nas gusta magla... Kiša je prestala padati; no naše odijelo, pećine, klinovi za penjanje, sve je to bilo vlažno od magle, koja se kan'da prikovala za naš vrh. Morali smo dobro paziti kako se hvatamo za klinove i pećine, da nam nogu ne klizne onamo, kamo ne bi trebala. Tek pred vrh magla se toliko prorijedila, da smo kroz na čas razmagnute zavjese stekli dojam, da se nalazimo u visini. Duboko pod nama ležala je Kamnička Bistrica.

Blijedo nam se nasmiješilo sunce, a mi zadovoljni i tim uspjehom stigosmo u sjajnom raspoloženju na vrh Skute (2532). Da smo znali kakova se tragedija odigrala pod tim pećinama u isto vrijeme duboko pod nama, sigurno ne bi onako veselo čavrjljali kuhanjući čaj.

Sa Skute smo se spustili na Mlinarsko sedlo (2358). Putem smo vijećali bismo li pošli preko Grintavca u Cojzovu koču (1791) ili na Češku koču (1543). Kako smo se toga dana već dosta nahodali, a nije nam se htjelo više uspinjati na Grintavec, odlučili smo da se spustimo Češkoj koći.

Čim smo prešli na sjevernu stranu alpskog masiva, čuli smo neko dozivanje. Isprva smo mislili, da se kao obično medusobno dozivaju planinari, jer su se izgubili u magli. Vjetar je jako duvao sa sviju strana, tako da dugo nismo mogli razabrati od koje strane dopire zov. Nakon nekoliko povika razabrala sam riječ »pomoć«. Čuvstvo neugode obuzelo je nas sve četvero. No kad je vjetar s druge strane dunuo, opet nam se pričinilo, da netko zove neko žensko ime. I opet nismo znali što je na stvari. U toj neizvjesnosti spuštali smo se sve niže, a kad smo bili sigurni, da zbilja čujemo »pomoć«, pojurila sam što se brže dalo (dakako uz veliki oprez) niz vlažne pećine, da što prije budem na usluzi.

Moje je društvo oprezno i polako silazilo zamnom, jer su se bojali, da ne bi rušili na mene kamenje. Idući prema onome mjestu odakle je dopirao zov, pitala sam:

— Da li se nalazite na putu ili izvan puta? — Odgovor: »Na putu smo.«

— Na kojem? — Šutnja...

Pomislila sam da su oni, koji trebaju pomoći, izgubili orijentaciju, ali onda ne bi vikali tako očajno, zato sam upitala:

— A kaj se dogodilo?

Glas iz dubine pobliže mi je razjasnio situaciju.

— Ne mogu hodati.

— O Bože moj, — pomislim ja, — sigurno je netko iščašio nogu. Morat ćemo ga nositi dolje do kuće. — Kamo sreće da je samo to bilo!

Uto se razišla gusta koprena magle. Duboko ispod sebe vidjela sam veliki sniježnik, nad njom lomne pećine crvenkaste boje, a povrh mene izdigao se silni bedem Grintavca. Preko sniježnika brzalo je četvero ljudi. Ma koliko sam željela, da ja prva pružim pomoć, ipak mi je bilo silno draga, kad sam vidjela, da će netko još prije mene doći na ono mjesto, odakle se čula vika. Bila sam uvjerenja, da je netko samo izmakao nogu, pa ne može do kuće. Nisam još ništa znala, da se odlomila pećina, koja je zasula zagrebačke turiste. Kad se kamenje valjalo uz štropot niz sipine, mi smo se još nalazili na južnoj strani Kamničkih Alpa i nismo ništa čuli. Tek kao u snu sjećam se, da je netko primijetio — dok smo se uspinjali na Skutu — »pa što i ovdje lome kamen?«, — kad smo čuli kao iz neke velike udaljenosti neki tutanj, ali tome nije nitko pripisivao važnosti.

Doskora mi je postalo sve jasno. Nisam trebala ništa pitati. Predamnom nije bilo puta... Kamenje ga prekrilo. Pogledah iznad sebe. Vidio se svježi trag, gdje se od lomne pećine otkinuo golemi kamen.

— Da, da — rekoh sebi, — to će biti uzrok ovog zapomaganja.

Kad sam pogledala prema sniježniku, vidjela sam da su četiri čovjeka udaljena još par metara od one osobe, koja je zvala u pomoć. Opet me zavila magla!

Sad sam imala vremena da se saberem i da polako sidem na sniježnik. Podamnom bio je živ put... Nadamnom se još uvjek lomilo kamenje. Nastojala sam da što prije izadem iz te neudobne situacije. Skočila sam na sniježnik i za par časaka bila sam na mjestu katastrofe.

Zamnom se čuo zvuk kao da je netko prosuo golemu vreću oraha...

Iz ljubljanskih i zagrebačkih dnevnika jamačno vam je već poznato koje su osobe bile u toj grupi, koju je stigla kamena lavina i kakva je nesreća zadesila naše turiste. Kad sam stigla na mjesto nesreće svi ranjenici bili su već preneseni na Češku koču. Na sniježniku je bila još samo gđica Zlata Kontak. To je ona dozivala pomoć. Kako nisu dugo dolazili po nju, počela je već pomicljati, da su je zaboravili, pa je zato onako očajno dozivala. Bila je vrlo blijeda, jer je izgubila mnogo krvi. Sva se je tresla od groznice i užasa. Gučnula je malo konjaka da ojača. Dok su planinari, koji su dotrčali njoj u pomoć, sjekli cepinima stepenice u strmome sniježniku, griskala je kalorije u obliku čokolade Teškom mukom izveli smo je iz sniježnika na put za Češku koču, jer je kod svakoga koraka jauknula zbog bolova u nozi. Dok smo čekali, da dodu nosila, tužila nam se, da je jako bole rebra i noge. Kazala nam je, da se boji da su joj prebijena rebra. Utješili smo je, da ne će biti tako, jer da je to boli uslijed kamenog udarca. Ma da je bila dosta teško pozlijedena držala se junački.

Jedva što smo Kontakovu smjestili u nosila, spustio se pljusak. Prekrili smo je nepromočivom ponjavom, da bude što manje izložena kiši. Trojica su je odnijela prema kući.

Ja sam ostala na mjestu nesreće, da čekam svoje društvo. Moji suputnici nijesu još uvjek znali, da se tu rušila lavina. Došli su do onoga mjeseta, gdje im se izgubio put. Iz magle su dopirali do mene upiti kuda i kako. Nisam im mogla rastumačiti kuda da skrenu, jer se u magli nijesu mogli snalaziti. Uto skoči pred njih jedan član ekspedicije, koja je iskapala nesretno postradalu Kohnovu. On im razjasni, što se je zabilo, i reče im, da su i oni u velikoj opasnosti, jer da se kamenje još ruši, pa stoga neka pojure što brže mogu dolje

na sniježnik. Moje društvo obuzela je groza. Makar se kamenje neprestano zlobno nabacivalo za njima, svi su sretno stigli pod sniježnik.

Dok sam čekala na njih, pregledala sam to mjesto strave. Dvadesetak metara niže bila je zasuta Tilda Kohnova. Lavina ju je tako prekrila, da joj je samo ruka virila iz hrpe kamenja. Ekspedicija ju je našla strašno iznakaženu. Svuda naokolo bilo je tragova krvi, koja je već bila djelomično isprana uslijed kiše.

Uz mene žalosno je civililo pseto, koje je tražilo predmete zasute kamenjem.

Dio puta i dio sniježnika prekrilo je kamenje, koje se razlomilo od padajuće pećine. Sve je to tim strašnije izgledalo, što je tek djelomično provirivalo iz magle, i što je kiša nemilo lijevala.

Kad su moji suputnici sišli živi i zdravi do mene, krenuli smo prema kući. Već nakon četvrt sata dostigli smo ekspediciju, koja je nosila gđicu Kontak. Nosila su bila vrlo jednostavna ali spretna za uski put. Između dvije duge motke bilo je napeto platno, tako da se ono priljubljivalo položaju tijela. Bolesnica se malo otkrila, da vidi gdje je; nasmiješila nam se, što je očito bio znak zadovoljstva.

U kući je bilo sve užurbano. Ebenspangera, koji je bio najteže ranjen (bila mu je prelomljena noga) otpremili su već u dolinu. Premda je kiša dalje padala, odnijeli su i Kontakovu za njim. Ova kiša dobro je došla bar zbog toga, što su ranjenici zadržali priličnu svježinu. Vedrina, koji je bio sav izubijan, a naročito ga je boljela noga, ostao je u kući Tu smo našli i Božidara Krznarića, koji je već imao povezanu ruku. On nam je podrobno ispričao, što se je dogodilo i kakva je nesreća zadesila pojedince njihove grupe. Govorio nam je, da je u njihovu društvu nad svom petoricom vladalo neko neraspoloženje, kojeg se nisu nikako mogli otresti. Smrtno postradala Tilda Kohn imala je predosjećaj nesreće i nisu je nikako mogli razvedriti. Spuštali su se stijenom Grintavca prema Češkoj koči u velikoj bojazni, da se njezine slutnje ne ispune. Da joj se zbilja što ne dogodi bila je neprestano pod paskom svojih drugova. Kad su sišli iz strmih serpentina na položit put, odlanulo im je, jer su se osjećali mnogo sigurnijima.

Počela je padati kiša. Naši turisti imali su namjeru, da se sklonu pod pećine i da počekaju, dok mine prvi pljusak, ali dva Slovaca, koji su im se na Grintavcu pridružili, požurivali su ih da što prije stignu do Češke koče, jer da bi se tu moglo rušiti kamenje. Uvidjevši tu opasnost produžili su brzim korakom put, kad li se povrh njih začula lomljava i tutanj pećine, koja se otkinula od masiva i pojurila prema njima. Najstrašnije je bilo to, da zbog magle nijesu mogli očima ništa primijetiti što se zbiva, samo su svi osjećali, da se nešto ruši povrh njihovih glava i da im prijeti. Svi su potrčali, da se sklonu pod bilo kakvu pećinu, ali to se sve tako brzo odigralo, da je nesreća bila neizbjegiva.

Drug Krznarić nam je još u onom uzbudrenom raspoloženju pričao, kako je nekoliko časaka iza lomljave vidio oko sebe krvave i djelomično zatrpane drugove. Jedan Slovenac, koji se sretno sklonio pred bujicom kamenja, vidjevši što se dogodilo, potrčao je do kuće, da dodu ljudi u pomoć.

Krznarić, koji je bio lakše ranjen, dotle je pomogao Ebenspangeru i Komatkovoj, da se izvuku iz kamenja. Za to se vrijeme izvukao i četvrti drug Vedrina. Kamen, koji mu je pao na nogu, pokidal mu je cipelu. Skinuvši je, skočio je na strmi sniježnik u namjeri, da potrči po pomoć. Ne klonuvši ostao je čekati pod sniježnikom.

Sa stravom su se ogledali za petim članom svojega društva, za Tildom Kohnovom. Nisu je vidjeli. Još časak prije vukao ju je za sobom Krznarić da se sklone, no kamena lavina otela je Tildu iz njegovih ruku i zasula je. U toj

strašnoj nesreći bila je još jedina utjeha, što je Kohnova ostala na mjestu mrtva, jer onako izranjena imala bi strašne bolove. I sama je toga dana u jutro rekla, ako joj se što dogodi, da je bolje da bude na mjestu mrtva, nego da ostane doživotni bogalj.

Onaj drugi Slovenac, koji je trčao naprijed kojih dvijesta metara pred ostatima, sretno je izbjegao lavini, ali je nezgodno skočio i iščašio obje noge.

Ranjenici bili su zaprljani crvenkastom zemljom, jer je kiša neprestano padala. Na mjesto nesreće doskora se vratio pošteđeni drug Slovenac s opskrbnikom Češke koče, da što prije pruži pomoć unesrećenima.

Opskrbnikova žena otrčala je međutim po ljude u Jezersko. Ta ekspedicija došla je u rekordnom vremenu na lice mjesta. Već dva sata nakon loma pećine bila je gore.

Ljubljanski advokat dr. Žužek i odlični planinar Vinko Tepin organizirali su pomoćne ekspedicije, koje su se oboruzale nosilima, užetima i cepinima. Uz veliku opasnost prenijeli su ranjene do četiri sata u Češku koču.

Ma da je proteklo već pet sati, otkako se pećina odlomila, još je padalo kamenje, kad sam trčala u pomoć Zlati Kontakovoj, koja je već u očaju pomisljala, da su na nju zaboravili. Tek sada, kad je, mislim, već treća ekspedicija išla po nju, došla sam na mjesto nesreće.

Kako već rekoh, dok sam čekala, da siđe moje društvo, iskapali su nesrećnu Tildu Kohnovu. Bila je strašno iznakažena. Gornji dio tijela potpuno joj je bio iskrenut na leđnu stranu.

Kad smo došli u kuću, bili smo već mokri do kože. U zajedničkoj sobi gorilo je u peći, što je izvanredno prijalo. Na peći je bilo čarapa, cipela, košulja, kaputa, šešira itd. Svatko je htio, da bar malo osuši mokru odjeću.

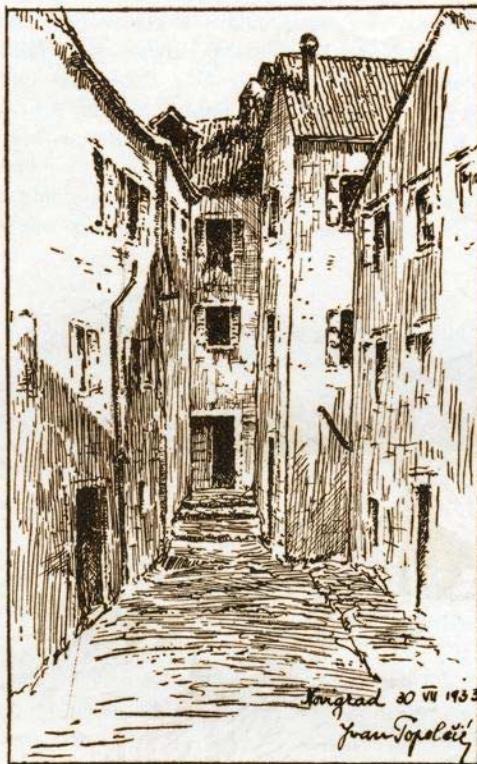
Iz sobe, gdje su još počivali ranjenici, čuo se vedar i siguran glas nekog turiste iz Maribora, koji je svojim nepomućeno vedrim nastupom ugodno djelovao i na unesrećene i na ostale turiste, koji su se tu desili. Čitavo veče mu je uspijevalo da zadrži dobro raspoloženje, što je naravno mnogo značilo. Bilo je planinara, koji bi od groze moguće dobili i živčani napadaj, da su neprestano mislili na užasni dogadjaj.

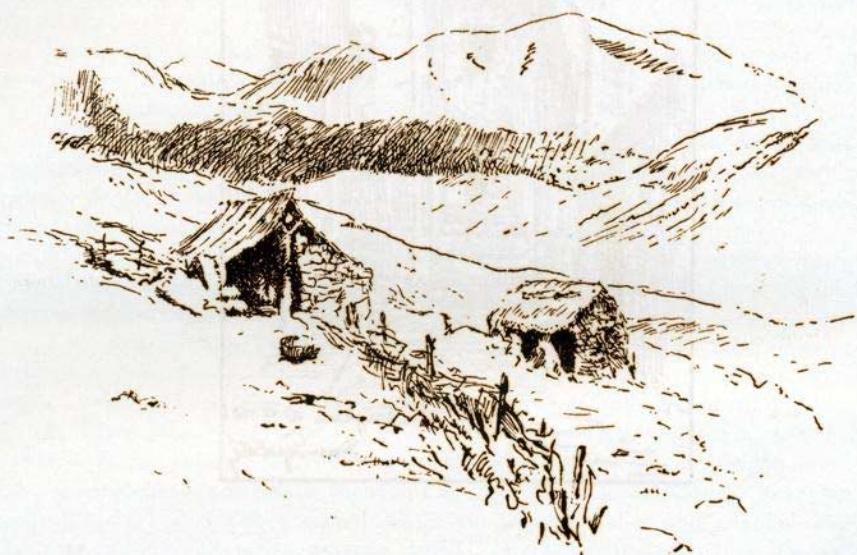
Oko pola šest donesli su unesrećenu Tildu Kohn pred kuću i ostavili je u udaljenosti od 150 m povrh kuće. Već je bilo određeno tko će stražiti kroz noć uz nju, kako se to zahtijeva, ali kad oluja nije jenjavala, a kiša je jednako padala, odlučilo se da je unesu u kuću. Smjestili su je u podrumske prostorije.

Čitavu noć bijesnila je oluja. Kiša je lijevala, što no riječ, kao iz kabla. Strijele su udarale Nedaleko mene netko je uzdisao — joj mama! — Dvojim, da je to bilo od šale. Bilo je tamno kao u rogu. Ni otkuda svjetla. Teško smo dočekali svitanje. A prije nego je svanulo čula se opet užasna lomljjava. Kad smo u ranu zoru ostavljali kuću, vidjeli smo, da se povrh onoga mjeseta, gdje se našim turistima dogodila nesreća, opet otkinuo jedan kameni blok od desetak metara visine i otkotrljao niz sipine. Prošla nas je jeza. Jao, da je to koga stiglo!... Nitko ne bi iznio žive glave. Mjesto, gdje se otkinula kamena gromada, osobito se isticalo svojom crvenkastom bojom. Izgleda, da se te pećine lome zbog nagle promjene temperature. Najprije su se na žegi dobro isušile, a kad se opet napiju vlage, pucaju, razaraju se i ugrožavaju prolaznike.

U posljednje vrijeme bilo je, kako čujem, govora o tom, da se taj put ili popravi ili napusti. Sada će se jamačno to pitanje živo pokrenuti.

U Sloveniji i kod nas naročito u Zagrebu veoma se teško dojmila ta alpska katastrofa svakoga, tko je za nju čuo, tim više, što su ovi turisti ni krivi ni

gelnovac - vrhov - stan 27.10.1933
Ján Topoľčík

dužni ovako teško postradali. Vijest o toj nesreći silno se brzo raširila. Kad sam dva dana iza toga razgovarala s nekim pastirima, koji pasu svoja stada u trijavskoj zabiti, daleko od svijeta, pitali su me da li sam čula što o tome kako su neki Dalmatinci nastrandali pod Grintavcem. I do njih su doprle vijesti u neispravnoj formi, što nije ni čudno, kad su jedne zagrebačke novine donijele o tom dogadaju potpuno krv izvještaj. Čudili su se, kad sam im ispričala sve, kako je uistinu bilo.

Naročito se bolno kosnula svakoga nesretna sudbina drugarice Tilde, koja je svoju ljubav prema planinama platila svojim mladim životom. Trajna joj uspomena medu nama!

*

Vrativši se u Zagreb čula sam, da zdravstveno stanje žrtava alpske nesreće kreće na bolje. Interesirala sam se za gđicu Kontak, Pohodila sam je u Merkurovu sanatoriju. Odmah me je prepoznaла. Oko nje je bilo desetak znanaca. Sva je okružena cvijećem. Svima je dospjela da odgovara na pojedine upite. Kad se ona umori, nastavlja pojedina objašnjenja »domaćin« g. Krznarić, koji dočekuje goste. Gđica Kontak već se vrlo dobro osjeća. Rebra joj nijesu slomljena. Lica su joj doduše blijeda, ali inače je vrlo svježa i mirno govori o strašnom dogadaju. Pitala sam je hoće li opet skoro u planine.

— O, kako ne — odgovorila je brzo. — Naročito me zanima ono mjesto, gdje nam se to dogodilo. Htjela bih da ga vidim...

Drug Krznarić joj je dobacio u smijehu, da je odviše poduzetna, ali i sam je nadodao:

— Badava, kad se čovjek nauči na ljepote planina, ne može više da bude bez njih. Tko zna, moguće će me to proći, ali sada ne bih mogao a da ne odem od vremena do vremena, kad god mi se pruži prilika, gore u visine.

Kao da mi je s ustiju izvadio te riječi. Pogled gđice Kontakove svjedočio je, da i ona misli tako.

K ponoćnom suncu

Mirko Kovačić, Zagreb

Vrhunac je planinarskoga uživanja promatranje s visoke koje glavice ili šiljka izlaženje i zalaženje Sunca. Naši planinari rado žrtvuju i san i noćni počinak te se čitave noći veru na ispone zemlje, da se dive izlaženju Sunca, a koji se već nalazi na kojem brdu, ostavlja rano, makar i sanen, svoje ležaje, urani i zoru prevari, kako bi se našao na vrhuncu, kad žarka sunčeva kugla izronjuje iz mora ili žmiri i smješka se iza kakova brda, dok ne ispliva u potpunom svom sjaju.

U potjeri za ljepotama ovakvih prirodnih pojava popeo sam se na sva gotovo brda Hrvatske i Slavonije, na mnoge vrhove snježnih Alpa, a gledao sam zalaz Sunca i s pješčanoga brda Delnat u pustoj Sahari, onamo kod oaze Biskre u Alžиру. Ali najtrajniju i najljepšu sliku u duši nosim iz Tuniskoga zaliva, kad sam s lađe ispod ruševina stare Kartage gledao zalaženje Mjeseca i izlaz Sunca.

Mjesec sklapa svoje sanene oči i sjeda na ravnu Zemlju, a na suprotnoj strani pojavljuje svoj dolazak Sunce sa žarkim rumenilom. Jutro je vedro, bez oblačka, mazno kao djevica. I kad Mjesec pokazuje samo svoje blijedo čelo škiljeći još s jednim okom na Zemlju, izronilo je iz mora žarko čelo Sunca i očijuka s Mjesecom. Igraju se žmire. Mjesec doskora kao postidén zapadne, a

Sunce se pokaza u svoj svojoj veličnosti. Takav krasan prizor nikad dosad nijesam video pored svega svoga mnogogodišnjeg putovanja i penjanja na brda.

Pa ni ta zavodljiva i rijetka prirodna slika nije me zadovoljila. Pošao sam u potragu za ponoćnim suncem. Htio sam da mi sunce sjai u noći, kad Zagreb i ostala Evropa spavaju san pravednika. Znam sigurno, da bi me na takvom putu rado pratile hiljade naših planinara, znam, da hiljade oduševljenih naših planinara čezne za ponoćnim Suncem, pa da živoj želi njihovo barem od česti zadovoljim i njihovu planinarsku maštu uzbudim i poškakljam, opisat će svoje doživljaje i zapažanja u potjeri za ponoćnim Suncem.

Baedeker vrlo zgodno primjećuje, da ponoćno Sunce treba promatrati ondje, gdje se pruži najljepša prilika, a ne kod kuće sačiniti plan i odrediti mjesto, otkud ćemo ga gledati, jer se vrlo lako dogodi, da nam bude kao i onome, koji je bio u Rimu, a nije video pape. Tako se mnogi otisne ladom uz obalu Norveške sve do Nordkaza, najsjevernije točke Evrope, da otud promatra ponoćno Sunce ne računajući s tim, da su baš na Nordkapu česte magle i oluje, koje dolaze od Sjevernog ledenog mora. Turisti su muku mučili penjući se jedan sat na vrh klisure Nordkaza, a kad tamo, nemaju željena vidika; Sunce je za gustim crnim oblacima.

Ja sam se sa svojim putnim drugom skinuo s lade 12. srpnja u gradiću Tromsö, jer smo imali neobično lijepo vrijeme. Na ladi se odmah u Trondhjemu priljubio uz nas mladi jedan univerzitetski profesor iz Hanovera, čovjek vrlo ugordan, živahan i veseo. Kad smo stigli u Tromsö, bilo je 11 sati noći, ali noć je samo po broju sati, a uistinu bio je bijeli dan. Potražimo hotel, da prenoscimo. Uđemo u sobu za goste i večeramo u 11.30 sati bez lampe, svijeće, plina ili električne, jer je vidno kao i u danu. Povečeramo i izademo na šetalište. Tu je vreva, žamor, sve se kreće, kao da je udarenio čarobnim štapićem. Naš Hanoveranac, iako nije znao norveški, pridružio se dvjema norveškim ljepoticama. Nasta veseli smijeh. On njima tepa njemački, a one sa smijehom odgovaraju: »nit ferštoni«.

Norveški je jezik, istina, srodan s njemačkim, ali se ipak Nijemac s Norvežaninom i Dancem ne može sporazumjeti, iako su riječi istoga korjena, kako se vidi iz ovih primjera: fisk (Fisch), kirke (Kirche), skinke (Schinken), mandag (Montag), helligdag (Feiertag), utsigt (Aussicht), midnat (Mitternacht). Međutim kad govore, onda se još jače zapaža razlika. Lađa na kojoj smo se vozili do Tromsöa, zvala se »Midnatsol« (Mitternachtsonne), ali su oni izgovarali »minacul«. I ovo ime bergenskog plovibenog društva »Det Bergenske Dampsiks Selskab« jasno pokazuje srodnost jezika. Bučni je i veseli život na šetalištu potrajanje sve do jednoga sata noću — recimo noću, iako je dan — a onda nastupi tišina, mir, kao da je grad izumro. Tek oko 8 sati u jutro započima opet novi život.

Tromsö je gradić od 8000 stanovnika, pravilnih ulica, slikovitih ponajviše drvenih kuća i s crkvom od drva. Leži na otočiću, na $69\frac{1}{2}$ stupnju sjeverne širine. Od obale Norveške dijeli ga usko tjesno, Sund.

Oko 6 sati poslijepodne prevezemo se preko Sunda pa ćemo se popeti na 792 m visoko brdo Flöifjeld. Brezovom šumicom vodi nas put najprije u lijepu dolinu Tromsdal. Naš nas Hanoveranac svaki čas zaustavlja s riječima: »Čekajte, tu mora biti gnijezdo. Evo ga!« I uistinu nam pokaže medu granjem ptičje gnijezdo. Za po sata hoda tom šumicom pokazao nam je oko trideset gnijezda, kojih mi ne bi zapazili, da nas nije upozorio.

Kad smo izašli iz šumice, puče pred nama duga a uska dolinica obrasla bujnom travom, okružena snijegom išaranim brdima. Posred dolinice začadena je čerga, oko koje pase nekoliko privezanih sobova. Djeca okruglih, kao jastučići

na božjem oltaru punanih lica, obučena u kožna odijela, skaču i igraju se, a staraćac niska stasa s krmeljivim očima gega prema nama i s dobroćudnim smiješkom dovikuje: »Papernikve, papernikve!« nuda nam iz sobovlje kosti posve primitivno izrađene noževe za rezanje papira. Bio je to član laplandske ili loparske porodice, koja preko ljeta stanuje u Tromsdalu, a zimu prezimljuje u šumama daleko od mora. Tu imaju okrugle stanove od kamena ili ilovače. Računa se, da ima svih Laplanaca u Švedskoj, Norveškoj i sjevernoj Rusiji oko 30.000. Sva se njihova imovina sastoji od sobova ili sjevernih jelena. Ova porodica u Tromsdalu ima 3000 sobova, koji živu slodobno, u većim i manjim stadima te pasu po brdima.

Unidemo u čergu od začadena lanena platna na brezovim stupovima. Nasred čerge visi nad ognjištem kotač s gustim, na kašu nalik mlijekom. Do ognjišta čući pristara Laplanka i potiče vatru. Oči su joj crvene od dima. Sve nas podsjeća na naše cigane čergaše.

Oko 8 sati ostavimo prijaznu laplansku porodicu te se uzmemu penjati uz brdo. Put je strm, ali mi to i ne zapožamo, jer nas goni živa želja da što prije dođemo do stada sobova, što smo ih vidjeli na brdu. Penjući se uz brdo jednako promatramo Sunce. Ispnemo se do prvog zaravanka na brdu, gdje smo još ozdola vidjeli sobove kako pasu, ali ovima nigdje traga. Odjedared će naš Hanoveranac: »Eno sobova!« »Gde?« »Eno ih iza onoga humka.« Upremo poglede onamo i vidimo kao neke suhe ogranke, gdje strše malo iznad trave. Samo izvježbanu oko moglo je razabratiti, da su to rogovi. Uzmemo se tiho, gotovo puzeći, primicati onome humku, ali oni nas već primijetiše i za tren oka se podigli i zagreblji brdom. Čulo se samo neko začudno, tajanstveno pucketanje papaka, nalik na pucketanje električne iskre.

Kako smo na brdu Flöifjeldu bili punih 8 sati, od 9 sati na večer do 5 u jutro, vidjeli smo i susretali više stada sobova, te smo imali prilike, da ih promatramo sasvim izbliza. Videći gdje dolazi stado prema nama stanemo kao kipovi. Sob predvodnik došavši blizu nas stane i gleda. Videći da se ne mičemo, prođe sa čitavim stadom mimo nas. Kako na tom brdu ima oko 3000 sobova, prolazilo je mimo nas više stada. Kad mi jedno mladunče onjuši ruku, iz šale maknem rukom, i sví kao strijele odlete.

Nešto poslije devet sati stignemo na vrh Flöifjelda. Sunce ne zalazi, jednako je nad obzorom, jednako gledamo ražarenu kuglu, koja sate i sate ostaje gotovo u istoj visini. Za nas nešto novo, neobično! Dok se Zagrepčani spremaju na počinak, nama Sunce sja. Stojim i gledam tu prirodnu pojavu, osjećam veličinu i dobrotu Božju. Modro se nebo smiješi, čisto je kao oko novorođenog djeteta, samo gdjegdje se bijeli oblačak kao snijeg i brzo se raspline. Sve naokolo duboka sanjarska tišina te bi se mogao staviti napis: ovdje stanuje mir. Vjetrić nam miluje zažarene od sreće obraze. Nad nama kruži golemi jastrijeb i da se čuje kakva tutnjava mislili bi, da je avijon. Hvatomo mlade trčke. Mladunci se ništa ne razlikuju od naših pilića, a bilo ih je svake veličine. Kad smo koje mlado uhvatili, stavio mu je profesor Hanoveranac na nožicu prstenak od aluminija, na kojem je već unaprijed urezao dan i mjesto. Kad takovu pticu selicu u kojem kraju uhvate ili ubiju, utvrđuje se po prstenku s urezanim napisom, gdje je živjela ljeti. Na taj se način najsigurnije ustanavljuje, kako se kreću ptice selice.

U tom nam hvatanju ptićica i promatranju sobova dode i ponoć. Ali ponoć je i opet samo po kazaljkama naših satova, a uistinu je dan, jer u to doba godine imaju stanovnici dalekoga sjevera dugotrajni dan, a o Božiću imaju dugotrajnu noć.

Siguran sam, da naši planinari znaju, koji je tomu razlog, i samo zato, da im osvježim znanje, napominjem ukratko ovo: Naša se Zemlja na svom putu oko Sunca okreće oko sebe, poradi čega imamo dan i noć. Da nema toga okretanja, imali bi vječito ili dan ili noć. Ali se Zemlja na svom putu oko Sunca nagiblje prema Suncu sad sa sjevernom sad opet s južnom stranom svojom. Da nema toga nagibanja, bio bi nam život odviše jednoličan, jer bi imali vječito ljetо, zimu, ili proljeće. Na 21. ožujka i 23. rujna Sunce je upravo nad glavom (u zenitu) onim stanovnicima naše Zemlje, koji su jednako daleko od najsjevernije i najjužnije točke na našoj zemlji t. j. onima a ekvatoru. Na 21. III. i 23. IX. sja dakle Sunce na našu Zemlju tako, da rasvjetljuje čitavu Zemlju, ali se na sjevernom i južnom polu tih dana vidi i o podne samo rub sunca i ništa više.

Poslije 21. ožujka Zemlja se nagiba sa sjevernom polovicom k Suncu, a najviše se nagne 21. lipnja, kad je Sunce o podne nad glavom onima, koji su $23\frac{1}{2}$ stupnja sjeverno od ekvatora. Sunce toga dana obasjava našu Zemlju $23\frac{1}{2}$ stupnja preko sjevernoga pola, poradi čega imaju stanovnici na $66\frac{1}{2}$ stupnju sjeverne širine na 21. lipnja puna 24 sata na dan. Što dalje prema polu, dan je sve duži, a na samom polu traje punih 6 mjeseci.

U Tromsöu, gdje smo promatrati ponoćno Sunce, traje dan od 18. svibnja do 25. srpnja, dakle punih 69 dana, a u samo za jedan stupanj sjevernijem gradu Hammerfestu traje dan od 13. svibnja do 29. srpnja dakle 78 dana.

No to dugačko trajanje dana ljeti moraju oni stanovnici sjevera ispaštati zimi, kad imaju dugotrajnu noć, jer se Zemlja sa svojom sjevernom stranom otkrenula od Sunca te oni stanovnici na $66\frac{1}{2}$ stupnju sjeverne širine imaju na 21. prosinca puna 24 sata noć, oni u Tromsöu puna dva mjeseca, u Hammerfestu $2\frac{1}{2}$ mjeseca, a na sjevernom polu je noć 6 mjeseci, ali je zato u isto doba na južnom polu dan šest mjeseci.

Za dugih zimskih noći rasvjetljeni su gradovi sjeverne Norveške električnom rasvjetom. Svuda se tamo vide žice, kojima se iz daleka dovodi električna struja, koju proizvode mnogobrojni slapovi i tako noć pretvaraju u dan.

Nije ni ta duga sjeverna noć jednako tamna, kako nam je razjasnio jedan trgovac. Reče, da se o podne ipak može pol sata čitati bez druge kakve rasvjete. Isto tako nije ni dugotrajni dan ljetni čitava 24 sata jednako svjetao, iako Sunce ne zalazi, već je oko ponoći nekud sumorno i djeluje potišteno, jer Sunce nije visoko iznad obzora.

Kad smo se spustili s brda Flöifjelda, prevezli se preko Sunda i stigli u Tromsö, bilo je već 6 sati ujutro. Sve je tiho, mirno, grad još spava, iako je bijeli dan.

Namisao svoju, da vidimo ponoćno Sunce, u punoj smo mjeri izvršili, ali smo se ipak odvezli dalje na sjever, u najsjeverniji grad na zemlji, u Hammerfest. grad na $70\frac{1}{2}$ stupnju sjeverne širine s golemom, od vjetra dobro zaštićenom lukom, u kojoj je šuma od jarbola najrazličnijih ribarskih lada.

Uz luku su mnoge drvene zgrade, golemi neki hambari za spremanje i sušenje ribe. Sav grad pliva u mirisu bakalara i ribljeg ulja (Lebertran). Sve su kuće od reda drvene, pa i crkve i škole. Tu je i najsjevernija šuma, koju čine kržljave breze. Dalje na sjever sve je golo, pusto. Ako se nade koja kućica, to je samo zbog ribe. Plodne zemlje nema. Ako gdjegod i poraste koja travka, ako i jest koja livadica, tolika je, da bi se mogla pokriti s jednim brojem »Obzora«.

U Hammerfest smo stigli u dva sata poslije ponoći, ali je gotovo jednako svijetlo kao i u dva sata poslije podne, jer žarka sunčeva kugla lebdi iznad

horizonta. Nema više s nama veselog Hanoveranca, ostao je u Tromsöu čekajući svoju naučnu komisiju, s kojom je krenuo na Spitzberge, gdje su svi nastrandali.

Kod ručka upoznali smo se s jednim Rusom, koji je s nama govorio njemački, a znao je i norveški i engleski. Kako sam htio, da se malo upoznam s naprednim školstvom Norveške, pošli smo u tamošnju građansku školu, a on mi se vrlo predusretljivo ponudi za tumača. Škola je oveća drvena zgrada, a ima dva ulaza i dvoje stube za gornje katove. Na jedan se ulaz redovno ulazi i izlazi, a drugi je samo za nuždu, ako se kojom nesrećom pojavi požar ili kakva panika, da mogu djeca što brže napustiti zgradu.

Ravnatelj škole primi nas ljubežljivo, na moja pitanja odgovara posredstvom tumača vrlo jasno i opširno, ali kad sam sa svojim pitanjima zadro malo dublje u pedagoško polje, reče mi tumač: »Ja, Herr, so viel deutsch verstehe ich nicht, ponimajete po ruski?« Iako ne znam ništa ruski, odgovorim: »ponimaju«. On me sad upita ruskim jezikom, što želim saznavati. Ja ga posve dobro razumijem, stavljam pitanja našom kajkavštinom o metodi i građi u prostorukom crtanju, a kako sam kajkavske riječi naglašavao onako, kako sam čuo da on naglašava, u svem smo se sporazumjeli, sve sam saznao i pribilježio i na koncu me zapita, gdje sam učio ruski. Veoma se začudio, kad je čuo, da govorim hrvatski a ne ruski. Pitao sam ga, odakle je, a on reče, da je iz Vadsöa, gradića blizu rusko-norveške granice u Varangerfjordu.

Kad sam se poslije toga ovdje kod kuće sastajao s russkim izbjeglicama, upuštao sam se s njima u razgovor, ali smo se vrlo teško razumjeli, što mi se dalo na čudo sjećajući se onog razgovora u Hammerfestu. Namjerim se na jednog ruskog časnika, koji je govorio i njemački, pa mu izjavim svoje čudenje, što ove Ruse ne razumijem, a s jednim sam se čak u Norveškoj lijepo sporazumio. Zapita me, gdje je to bilo, pa kad mu izjasnih, da je to bilo u Hammerfestu, a Rus da je bio iz Vadsöa, reče mi, da je to lako shvatljivo, jer su u Vadsöu i uopće na sjeveru Rusije Bjelorusi, a njihovo je narjeće rusko najbliže staroruskome jeziku, kao što je čakavsko i kajkavsko narjeće najbliže starohrvatskom jeziku, a staroruski i starohrvatski jezična su braća.

Još ču da napomenem jedan zanimljiv doživljaj u Hammerfestu. Na poluotočiću, koji je jezičcu nalik, što zatvara luku Hammerfesta, podignut je meteorološki stup na spomen mjerjenja meridijana, što su ga vršili stručnjaci od g. 1816.—1852. po želji švedskoga kralja Oskara I., i russkih careva Aleksandra I. i Nikole I.

Kišica šipi, a ja sa svojim putnim drugom idem prema rečenom stupu i raspojasano pjevam bekrijske srijemske pjesme, u misli, da me ovdje, navrh Evrope, nitko ne može razumjeti. Prođu mimo nas dvojica s fotografskim aparatom u ruci, a ja pjevam, ni brije me nije. Dodemo do stupa, jedan od one dvojice namjestio je već ispred stupa aparat, a drugi стоји до stupa. I moj drug stane do stupa, a ja ostanem po strani. Što da me fotografira, mislim, kad ne ču imati slike! Onaj me gospodin zamoli njemački, da mu pritisnem puce aparata, da i on bude na slici. Kad mu želji zadovoljim, reče mi i opet njemački, da i ja stamem do stupa, da me slika, ali ja odbijem govoreći, da toga ne trebam, a on će lijepo hrvatski: »Ta ajdete, zašto ne bi imali uspomenu iz Hammrefesta!«

Od iznenađenja i čudenja nijesam se još ni snašao, a on nastavi: »Vi ste bili moj učitelj gimnastike u Vinkovcima, a gospodin profesor (moj drug) imao je kod mene hrvatski. Ja sam Švarc iz Vinkovaca, a ovo je moj prijatelj Neumann, sada Novaković, inžinjer iz Zagreba.« »Što nam se nijeste odmah javili, kad ste prolazili mimo nas?« rečem, a on će sa smijehom: »Što da vas bunimo, kad ste lijepo pjevali. Imam i danas sliku nas četvorice oko stupa.«

U daljem razgovoru saznamo, da su na njihovoј ladi još dva Hrvata, a kako je s nama bio neki Tomašić iz Primorja, bilo nas je u Hammerfestu od jedared sedam Hrvata. Nije li to jasan dokaz, kako se u nas lijepo razvio turizam, kako rado žrtvujemo i vrijeme i novac, da se upoznamo s dalekim prirodnim ljepotama i nebeskim pojavama.

Književnost

Gorski kotar. Napisao Dr. Ante Cividini. Zagreb, 1934. — Pod ovim će napisom izlaziti znanstveno djelo počevši od mjeseca listopada o. g. u mjesecnim svescima. Svaki će svezak imati 48 stranica, od toga 24 stranice teksta i 24 stranice slika. Osim toga će svaki svezak imati po jedan umjetnički prilog u bojama. Cijena pojedinom svesku bit će samo 15 dinara. Na svršetku djela dobit će svaki pretplatnik umjetnički izrađene korice za uvez cijelog djela.

Ovo će djelo riječju i slikom prikazati: sva mjesta, sva sela i sve zaseoske Gorskoga Kotara; sve odlike, koje čine uzvišenu ljepotu toga kraja; sve znamenitosti i pojave, koje predočuju tjelesni i duševni život čovjeka Goranina u prošlosti i sadašnjosti. U ovom će djelu svaki Goranin vidjeti ne samo lice i povijest svojega kraja ili svojega mjesta, nego i prošlost svojega roda i svoje obitelji. To će biti pravo ogledalo, razvijka i napretka Gorskoga kotara; iz njega će se vidjeti, što je i koliko Goranin nastojao, da na svom obitavalištu podigne sebe i svojad do ideala savršenstva.

Obzirom na to gledište spada djelo »Gorski kotar« unutar velikoga djela »Razvoj i sustav suvremene pedagogije«, koje je pisac zasnovao u tri zasebna i suvisla dijela i već ga u svescima počeo izdavati. Ono spada u onaj dio, u kojem se prikazuje stvaranje stvarne i duhovne kulture. U tom stvaranju sudjelovahu svi narodi i sve zemlje ovoga svijeta, a među njima i zemlje, u kojima obitavaju Hrvati. Stoga svaki kraj neka kaže, što je i koliko je učinio, da se podigne do ideala savršenstva. Prvi neka to odgovori »Gorski Kotar«.

Djelo tako bogatoga i zanimljivoga sadržaja imat će oko dvije tisuće slika, a posebno i veliko poglavlje opisat će ljepotu Gorskoga Kotara. Obzirom na to bit će to djelo od velike vrijednosti naročito za one, koji vole boraviti u Gorskem Kotaru, bilo iz osjećaja za neopisivu ljepotu prirode bilo iz težnje za duševnim i tjelesnim zdravljem svojim. Svatko će u tom djelu naći sadržaja za se.

Planinari i njihove organizacije treba da nabave, čitaju i šire to djelo, koje se naručuje kod pisca, kod Matice i podružnica H. P. D.

Umjetnost

Foto Revija. U mjesecu dopusta i odmora donosi 8. broj vrlo didaktičan članak »Idem na putovanje«, kojim G. F. opisuje svoju pripravu za fotografiranje na putovanju za vrijeme dopusta. Članak je pisan tako zorno, da mora povoditi svakog savjesnog radnika fotografa. — Ing. Aurel Gorjan govori vrlo iscrpivo »O zaporima« donoseći potrebne njihove ilustracije. Isto tako upućuje u svojstva, što ih imaju »Žuti filtri i predleće«. — Neumorni August Frajtić nastavlja svoja predavanja a razvijačima, govoreći o načinu, kojim se oni sastavljaju. To su potrebni »Osnovi fotokemije«. U referatu »Ljubljana—Zagreb«

predočue dva važna dogadaja u razvoju amaterske fotografije u Jugoslaviji. Jedno je: Međunarodna izložba umjetničke fotografije fotokluba u Ljubljani, a drugo je: Jesenski salon umjetničke fotografije fotokluba u Zagrebu. — Ljubo Vidmaier raspravlja »O sitnozrnatom razvijanju«, dajući o strukturi emulzije stručnu sliku. — Rubrika »Početnik« podaje »Bilješke za mjesec august«, a dr. Lj. Š. upućuje u »Izbor objektiva«. — Slike na omotu i tekstu sa tehničkim opisima, Pitanja i odgovori i ostale sitnice završavaju taj dobro uređeni broj mjeseca za sve grane fotografije.

Dr. A. C.

Društvene vijesti

KONGRESI.

Asocijacija Slavenskih Turističkih društava održala je dana 30. i 31. kolovoza kongres u Ljubljani s ovim dnevnim redom: 1. Otvorenje kongresa i izbor predsjednika — 2. Referat viceprezisa dra Fr. Tominšeka — 3. Referat prof. dra W. Goetela o poslovanju Stalnog Sekretarijata s izvještajem o novčanom stanju — 4. Referat delegata pojedinih društava — 5. Debata o referatima — 6. Program rada za g. 1934. i 1935. te odobrenje proračuna — 7. Izbor predsjedništva na 4 godine — 8. Međunarodni alipinistički kongres u Pontresini — 9. Druge rasprave — 10. Slučajnosti i interpelacije.

Savez planinarskih društava Kraljevine Jugoslavije održat će svoj kongres u Skoplju dana 8. i 9. rujna s ovim dnevnim redom: 1. Pozdrav i referat predsjednika — 2. Referat o radu Saveza i saveznih društava — 3. Obračun za prošlu godinu — 4. Referat nadzornog odbora — 5. Proračun za iduću godinu — 6. Prijedlozi — 7. Primanje novih članova — 8. Izbor nove uprave — 9. Razno.

Proslava 60-godišnjice Hrvatskog planinarskog društva. Prema zaključku središnjeg upravnog odbora imade se u god. 1934. proslaviti jubileum šest decenija Hrvatskog planinarskog društva.

U tu svrhu priređuje Hrvatsko planinarsko društvo a s njime i njegove podružnice u godini 1934. niz društvenih proslava, dok će se glavni dio proslave održati u Zagrebu u mjesecu rujnu.

Kao jubilarne priredbe održane su već do sada:

Izlet na Mosor o Uskrsu,

Otvorenje i posveta planinarskog doma H. P. D. na Biokovu o Duhovima, Posveta doma H. P. D. na Risnjaku o Duhovima,

Otvorenje i posveta planinarske kuće H. P. D. na Jankovcu 3. lipnja.

Otvorenje i posveta planinarske kuće na Vražjem Vršcu (podružnica H. P. D. »Papuk« u Virovitici) 2. rujna.

U okvir jubilarnih priredaba imale bi još doći: Posveta temeljnog kamena za gradnju planinarske kuće na Treskavici planini (podružnica H. P. D. Bjelašnica, Sarajevo).

Otvorenje i posveta planinarskog skloništa na Kamešnici planini (H. P. D. podružnica »Mosor« u Splitu).

Glavna proslava u Zagrebu, održat će se u subotu, dne 15. rujna i u nedjelju, dne 16. rujna 1934.

Raspored svečanosti:

U subotu, dne 15. rujna, 9 sati svečana sjednica Hrvatskog planinarskog društva i njegovih podružnica sa slijedećim dnevnim redom:

1. Pozdrav i prigodno slovo predsjednika,
2. Povijest i rad Hrvatskog planinarskog društva (predavanje),
3. Govori pozvanika i čitanje pismenih pozdrava,
4. Začljučna riječ predsjednika.

Svečanoj sjednici mogu prisustvovati članovi Hrvatskog planinarskog društva, izaslanici planinarskih društava i ostali pozvanići.

11.30 sati Otvorenje planinarske izložbe,

15 sati Sjednica središnjeg upravnog odbora Hrvatskog planinarskog društva (sudjeluje Središnji upravni odbor, središnji nadzorni odbor i izaslanici podružnica H. P. D-a).

19 sati Predavanje s projekcijama o hrvatskim planinama.

20.30 sati Komers.

U nedjelju, dne 16. rujna

7 sati. Polazak na Sljeme.

10.30 sati. Misa zahvalnica (Te deum) i polaganje temeljnog kamena novog »Tomislavovog doma« na Medvednici (Sljemenu). — Poslije podne: Planinarsko veselje kod piramide. — Povratak u Zagreb pred večer.

Lične vijesti

Vjenčanje društvenih članova. Naše planinarske drugove i drugarice pohodio je sebični Amor, a oni shrvani slatkoćom šapta njegova ravno pred oltar po blagoslov Božji. Među te sretnike spadaju: član upravnog odbora g. Adolf Gomerčić, i gđa Dubravka Marković, blagajnik H. P. D. g. Antun Glad i gđa Hilda rođ. Jamnik, omladinac Slavko Prevendar i gđa Taja rođ. Pavić, gđa Josipa Gobac, te gđa Ljubica Finzi rođ. Sušić. U sreći njihovo neka im miriše cvijeće planinsko!

Odlikanje. Potpredsjednik podružnice HPD »Japetić« u Samoboru i začasni član HPD Mgr. Mirko Kleščić st. odlikovan je čehoslovačkim redom Bijelega lava. Senioru našega društva tri puta: Živilo!

Obavijest uredništva. Broevi 10.—12. izaći će u mjesecu studenom u jednom svesku kao jubilarno izdanje obzirom na proslavu 60.-godišnjice HPD-a.

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu; preplata stoji godišnje Din 50.—; za dake i naučnike Din 40.—; za inozemstvo Din 70.—. Pretplatu, reklamacije i rukopise prima HPD središnjica u Zagrebu, Varšavska ulica broj 2a, — Odgovorni urednik: Dr. Ante Cividini. — Izdavač: »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskarnu odgovara I. Ivanković, Selska c. 47.